

TÜRK CUMHURİYETLERİ'NİN
BAĞIMSIZLIKLARININ 20. YILINDA

JAPONYA'NIN ORTA ASYA POLİTİKALARI

-RAPOR-

DOÇ. DR. A. MERTHAN DÜNDAR

JAPONYA'NIN
ORTA ASYA POLİTİKALARI
| RAPOR |

Yazar
Doç. Dr. A. Merthan Dünder

Editör
Dr. Murat Yılmaz

Teknik Koordinasyon
Mustafa Yeşilyurt

Tasarım-Baskı

SFN Televizyon Tanıtım Tasarım
Yayıncılık Ltd. Şti.
Tel: 0312 472 37 73-74
www.sfn.com.tr

Dünder, A. Merthan
Japonya'nın Orta Asya Politikaları / A. Merthan Dünder; editör: Murat Yılmaz -
Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, 2011

72 s: 19x27 cm. (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi.
İnceleme-Araştırma dizisi; yayın no: 09)

ISBN: 978-9944-237-09-3

1. Japonya – Uluslararası ilişkiler - I. Yılmaz, Murat

327.52

Baskı Tarihi: **Ekim 2011**

© Ahmet Yesevi Üniversitesi
Mütevelli Heyet Başkanlığı

Adres:
Taşkent Cad. 10. Sokak No: 30 06490 Bahçelievler/ANKARA
Tel: 0312 215 22 06 • Faks: 0312 215 22 09
www.yesevi.edu.tr yayinlar@yesevi.edu.tr

İçindekiler

Kısaltmalar	6
Özet	7
Giriş	11
Japonya'nın Dış Dünya'dan Kopması	14
Japonya'nın Kapılarını Dış Dünya'ya Açması	15
Orta Asya İle İlk Temaslar	16
Bölüm 1	19
1991 Sonrası Japonya ve Orta Asya	20
I. Aşama 1992-1996 Dönemi	21
II. Aşama 1996-2001	21
III. Aşama 2001-2004 Dönemi	24
IV. Aşama 2004-2011 Dönemi	26
Bölüm 2	33
İkili İlişkiler	34
A) Japonya ve Özbekistan	34
B) Japonya ve Kazakistan	43
C) Japonya ve Türkmenistan	55
D) Japonya ve Kırgızistan	61
Sonuç	65
Kaynaklar	71

TABLolar

TABLO 1: Ülkelerin Yıllık Kömür İthalatı	13
TABLO 2: Japonya'nın 2006 yılına kadar Afganistan'a Sağladığı Yardımlar	24
TABLO 3: Özbekistan'ın Dünya Uranyum Üretimindeki Yeri	35
TABLO 4: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Özbekistan'a Yaptığı Yardımlar	38
TABLO 5: Diğer Ülkelerin Özbekistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı	38
TABLO 6: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı	38
TABLO 7: Japonya'dan Özbekistan'a Yapılan Resmî Ziyaretler	40
TABLO 8: Özbekistan'dan Japonya'ya Yapılan Resmî Ziyaretler	40
TABLO 9: 2002-2005 Özbekistan JICA Operasyon Verileri	43
TABLO 10: Kazakistan'ın 2010 Yılı Uranyum Üretimi	47

TABLO 11: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Kazakistan'a Yaptığı Yardımlar	48
TABLO 12: Diğer Ülkelerin Kazakistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı	48
TABLO 13: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı	48
TABLO 14: Japonya'dan Kazakistan'a Yapılan Resmî Ziyaretler	49
TABLO 15: Kazakistan'dan Japonya'ya Yapılan Resmî Ziyaretler	49
TABLO 16: 31 Aralık 2009 Sonu İtibarıyla Kazakistan'a Yatırım Yapan Başlıca Asya Ülkeleri ve ABD	52
TABLO 17: Kaşagan'daki Doğal Gaz Bölgesinde Faaliyet Gösteren Konsorsiyum	53
TABLO 18: NCOC İçindeki Hisse Dağılımı	53
TABLO 19: Dünya Doğal Gaz Rezervleri	56
TABLO 20: Türkmenistan'ın Toplam Doğal Gaz Üretimi	56
TABLO 21: Türkmenistan'ın Toplam Petrol Üretimi	56
TABLO 22: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Türkmenistan'a Yaptığı Yardımlar	59
TABLO 23: Diğer Ülkelerin Türkmenistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı	60
TABLO 24: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı	60
TABLO 25: Japonya'dan Türkmenistan'a Yapılan Resmî Ziyaretler	60
TABLO 26: Türkmenistan'dan Japonya Yapılan Resmî Ziyaretler	60
TABLO 27: Kırgızistan'ın Petrol, Kömür, Doğal Gaz Üretimi	61
TABLO 28: Japonya'dan Kırgızistan'a Yapılan Resmî Ziyaretler	62
TABLO 29: Kırgızistan'dan Japonya Yapılan Resmî Ziyaretler	62
TABLO 30: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Kırgızistan'a Yaptığı Yardımlar	63
TABLO 31: Diğer Ülkelerin Kırgızistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı	63
TABLO 32: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı	63

HARİTALAR

HARİTA 1: Japonya ve Kore'deki Nükleer Santraller ve 11 Mart 2011 Japonya Depreminden Etkilenen Fukushima	12
HARİTA 2: Sovyetler Birliği'nin 1991 Yılı Öncesi İdarî Bölgeleri	20
HARİTA 3: Japonya'nın Orta Asya ve Kafkasya'ya Yaptığı Yardımlar	23
HARİTA 4: JICA'nın Orta Asya ve Kafkasya'da Faaliyet Gösterdiği Ülkeler	26
HARİTA 5: Özbekistan	34
HARİTA 6: Özbekistan Uranyum Sahaları	36
HARİTA 7: Özbekistan'ın Doğal Gaz Yatakları ve Üretim Bölgeleri	36

HARİTA 8: Kazakistan Haritası.....	43
HARİTA 9: Türkmenistan Haritası.....	55
HARİTA 10: Türkmenistan Doğal Gaz Boru Hatları.....	57
HARİTA 11: Şimdiki ve İnşası Düşünülen Orta Asya Boru Hatları.....	58

GRAFİKLER

GRAFİK 1: Japonya'nın Sıvı Doğal Gaz İthalatı (2010).....	13
GRAFİK 2: Japonya'nın Ham Petrol İthalatı (2009).....	13
GRAFİK 3: Japonya'nın Enerji Üretim Kaynakları.....	13
GRAFİK 4: Yıllara Göre Özbekistan'ın Uranyum Üretimi	35
GRAFİK 5: Özbekistan'ın Doğal Gaz Üretim İstatistiği.....	37
GRAFİK 6: Özbekistan'ın Doğal Gaz ve Petrol Üretimi.....	37
GRAFİK 7: Kazakistan'ın Petrol Üretimi.....	44
GRAFİK 8: Kazakistan'ın Doğal Gaz Üretimi	44
GRAFİK 9: Kazakistan'ın Yıllık Kömür Üretimi.....	44
GRAFİK 10: Kazakistan'ın Petrol Rezervi.....	45
GRAFİK 11: Kazakistan'ın Gaz Rezervi.....	45
GRAFİK 12: Kazakistan'ın Kömür Üretimi.....	46
GRAFİK 13: Kazakistan'a Yatırım Yapan Ülkeler	46
GRAFİK 14: Kazakistan'ın Yıllara Göre Endüstriyel Ürünler Üretimi.....	47
GRAFİK 15: Kazakistan'da Petrol Çıkaran Belli Başlı Firmalar.....	54

KISALTMALAR

AB	<i>Avrupa Birliği</i>
ABD	<i>Amerika Birleşik Devletleri</i>
ADB	<i>Asian Development Bank</i>
CAPJ	<i>Central Asia plus Japan Dialog</i>
CAREC	<i>Central Asia Regional Economic Cooperation</i>
EBRD	<i>The European Bank for Reconstruction and Development</i>
EURATOM	<i>European Atomic Energy Community</i>
GOSCOMGEOLOGY	<i>The State Committee of the Republic Uzbekistan on Geology and Mineral Resources</i>
GDP	<i>Gross Domestic Product</i>
JBIC	<i>Japan Bank for International Cooperation</i>
JICA	<i>Japan International Cooperation Agency</i>
JOGMEC	<i>Japan Oil, Gas and Metals National Corporation</i>
KEPCO	<i>Kansai Electric Power</i>
KNOC	<i>Korea National Oil Corporation</i>
NATO	<i>The North Atlantic Treaty Organization</i>
NCOC	<i>North Caspian Operating Company</i>
NGO	<i>Non Governmental Organisation</i>
SAARC	<i>The South Asian Association for Regional Cooperation</i>
SCO	<i>Shanghai Cooperation Organisation</i>
TEPCO	<i>Tokyo Electric Power Corp.</i>
SOM	<i>Senior Officials Meeting</i>
ODA	<i>Official Development Assistant</i>
UNG	<i>Uzbekneftgaz</i>

ÖZET

JAPONYA'NIN ORTA ASYA POLİTİKALARI

Dünya'nın en zengin ülkelerinden olan Japonya'nın, üretimini ve yüksek refahını devam ettirebilmesinin en önemli şartlarından biri de, enerji ihtiyacını karşılayabilmesidir. Ancak Japonya, günümüzde enerji üretmek için kullanılmakta olan yer altı zenginliklerinden yoksundur. Tek bir maddeye ya da madene bağlı kalmadan enerji hammaddelerini çeşitlendirmeye çalışan Japonya'nın gereken kaynakları tedarikinde siyasi ve coğrafi sorunlar vardır. Birçok gelişmiş ülkede olduğu gibi Japonya da petrol ve doğal gazın yanı sıra uranyum ya da sıvı nükleer yakıt ithal ederek üretimi için gereken enerjiyi sağlamaktadır. Japonya bu ihtiyacını gidermek için Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Orta Asya ülkeleriyle yakın ilişkiler geliştirme çabasına girmiştir. Ancak Rusya ve Çin gibi bölge içi rakiplerle ABD ya da AB gibi bölge dışı güçler, Japonya'nın kurmaya çalıştığı denklemlerde sorun teşkil etmektedir.

Japonya; Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistanla ilgili olarak enerjiye yönelik ham-madde odaklı bir politika izlerken, Kırgızistanla daha çok siyasi ve sosyal konularda temas kurmaktadır. Bu durum Kırgızistan'ın doğal zenginliklerinin olmaması, ülkedeki fakirlik ve bunun sonucunda ortaya çıkabilecek toplumsal huzursuzluğun bölgede doğuracağı olumsuz etkileri önlemeye çalışmakla ilgilidir. Şimdilik askerî olarak Asya'da varlık gösteremeyecek olan Japonya'nın, yakın gelecekte de bölgede siyasi ağırlığı olmayacaktır. Bu durum Japonya'nın, ekonomi ve enerji politikalarını sürekli olarak değiştirmesini zorunlu kılmaktadır. Japonya'nın gelecekteki hamlelerini anlayabilmek için bu ülkenin hâlen Orta Asya Devletleri ile ilgili yürüttüğü politikaları ve bunun alt yapısını bilmek önemlidir.

Anahtar Kelimeler;

Japonya'nın Orta Asya Politikaları, Japonya-Özbekistan İlişkileri, Japonya-Kazakistan İlişkileri, Japonya-Türkmenistan İlişkileri, Japonya-Kırgızistan İlişkileri.

CENTRAL ASIAN POLICIES OF JAPAN

Abstract

One of the important conditions for Japan, which is one of the richest countries of the world, to continue its high-level economic production and welfare is to meet its energy need. However, Japan does not have natural resources which are used to produce energy today. Japan, which tries to diversify its energy sources not to dependent on only one material or mineral, has some political and geographical problems in obtaining those sources. Like many advanced countries, Japan obtains its energy which it needs for its economic production by importing uranium or liquid nuclear fuel in addition to oil and natural gas. In order to meet this need, Japan has tried to establish close relations with the Central Asian states which gained their independence after the Soviet Union was dissolved. However, regional rivals such as Russia and China as well as non-regional powers such the United States and the EU create problems for Japanese efforts.

While Japan pursues an energy-oriented policy focused on raw materials toward Uzbekistan, Kazakhstan and Turkmenistan, it establishes contacts with Kyrgyzstan mostly in political and social issues. This is related to the fact that Kyrgyzstan does not have natural resources and is aimed at preventing negative results which might be created by the poverty and its natural result social unrest in the country. Japan, which is not be able to emerge presently as a military power in Asia, it will not also have political weight in the region in the near future. This forces Japan to change its economic and energy policies constantly. In order to be able to understand Japan's future moves, it is important to know Japan's policies directed toward the Central Asian states and the basis of these policies.

Keywords:

Central Asian policies of Japan, Japan-Uzbek Relations, Japan-Kazakh Relations, Japan-Turkmen Relations, Japan-Kyrgyz Relations.

Интересы Европейского Союза в Центральной Азии

Аннотация

Одним из важных условий сохранения высокого уровня производства и благосостояния Японии, считающейся одной из самых богатых стран мира, является обеспечение энергетических потребностей страны. Однако Япония не имеет подземных богатств, необходимых на сегодняшний день для производства энергии. Япония, старающаяся разнообразить свои энергетические ресурсы и не зависеть от одного вида сырья или одного полезного ископаемого, испытывает политические и географические проблемы в вопросе обеспечения необходимых энергетических ресурсов. Япония, так же как и многие развитые страны, обеспечивает свои энергетические потребности как за счет нефти и природного газа, так и за счет импорта урана и жидкого ядерного топлива, необходимого для производства энергии. Япония, стараясь решить эту проблему, приложила большие усилия для развития тесных отношений со странами Центральной Азии, получивших независимость после распада Советского Союза. Однако конкуренция как с Россией и Китаем внутри региона, так и с внешними силами, как США и ЕС, создают определенные трудности в реализации интересов Японии в регионе.

Тогда как интересы Японии в отношениях с Узбекистаном, Казахстаном и Туркменистаном сосредоточены на энергетических ресурсах, отношения с Кыргызстаном развиваются в основном в политической и социальной сферах. Это связано с попыткой предотвращения негативного воздействия на регион возможных в силу отсутствия природных богатств Кыргызстана и бедности населения страны социальных волнений в стране. Япония, не имеющая военного присутствия в Азии, и в ближайшем будущем не будет иметь политический вес в регионе. Это положение требует постоянного изменения экономической и энергетической политики Японии. Для того, чтобы предвидеть возможное ближайшее развитие Японии, важно знать основную структуру и политику Японии, проводимую в странах Центральной Азии.

Ключевые слова:

интересы Японии в Центральной Азии, узбекско-японские отношения, казахстанско-японские отношения, туркменско-японские отношения, кыргызско-японские отношения.

Asya'nın doğu ucunda bulunan Japonya'nın yüzölçümü 377.873 kilometrekare olup, nüfusu 126. 926. 000'dir. Ülke, dört büyük ve altı bin kadar küçük adadan oluşur. Japonya'nın arazisinin %74-76'sı dağlık olup, geri kalan topraklar hem yerleşim, hem sanayi, hem de ziraat için kullanılmaktadır. Bu durum, ülke topraklarındaki nüfus yoğunluğunu artıran bir etkidir. Japonya'nın 1868-1945 yılları arasındaki saldırgan siyasetinin nedenlerinden biri bu nüfus sorunuken, hammadde eksikliği, pazar yaratma ve ekilecek toprağa duyulan ihtiyaç da diğer sebeplerdir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri ve Çin'den sonra 5.458 trilyon dolarlık GPD'si ile dünyanın üçüncü büyük ekonomisine sahip olan Japonya'nın en büyük sorunlarından biri, şüphesiz kaynak bakımından dışarıya bağımlı olmasıdır. Sanayisi için gerekli enerji ihtiyacının neredeyse tamamına yakını petrol, doğal gaz ve nükleer yakıtla sağlayan ülke, bu bakımdan yani enerji açısından da dışarıya muhtaçtır. Gereken enerjinin önemli bir kısmının nükleer teknolojiden elde edildiği ülkede, 61 adet nükleer santral bulunur. Bunlardan 49'u hâlen faal olup, 8'i kapatılmış, 3'ünün üretimi durdurulmuş ve 2'sinin de üretimi belirsiz bir tarihe kadar askıya alınmıştır. Daha önce planlanmış 2 santralin inşaatı devam ederken, inşa için sıra bekleyen 9 yeni santral daha vardır. Mart 2011'de Japonya'yı vuran deprem ve ardından gelen tsunami faciası sebebiyle planlanmış olan santrallerin ne olacağı konusu henüz belli değildir¹.

Japonya'nın Orta Asya devletleri ile kurduğu ilişkinin temelinde uranyum, doğal gaz, petrol, enerjiye dönüştürülebilir maden ve mineraller gibi diğer kaynaklar vardır. Orta Asya'nın büyük miktarlardaki yer altı zenginlikleri, şüphesiz sadece Japonya için değil, dünyanın ve özellikle de Asya'nın sanayileşmiş veya sanayileşmekte olan ülkeleri için de önemlidir. Enerji kaynaklarına ve hammaddeye en ucuz fiyatla, gereken miktarda, güvenli ve zamanında ulaşabilen tarafın rekabet ortamında öne geçeceği ortadadır. Ekonomik güce paralel olarak büyüyen askerî ve dolayısıyla siyasi kazanımlar, kazanç sahibi ülkeyi önce bölgesinde, sonra da dünyada güçlü kılacağından, üretim için gerekli olan enerji kaynaklarının temini, hayati bir önem taşımaktadır. Bu aşamada Japonya'nın Asya'daki birincil ve ezeli rakibi Çin ile Rusya, ikincil rakibi ise Hindistan ve Güney Kore'dir. Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'daki işgal kuvvetleri göz önüne alındığında bu ülke de pekâlâ Japonya'nın bölgesel rakiplerinden sayılabilir. Bölge dışında ise Avrupa Birliği, Brezilya, Kanada, Meksika ile orta

¹ <http://world-nuclear.org/NuclearDatabase/rdResults.aspx?id=27569> (Erişim tarihi: 10. 09. 2011).

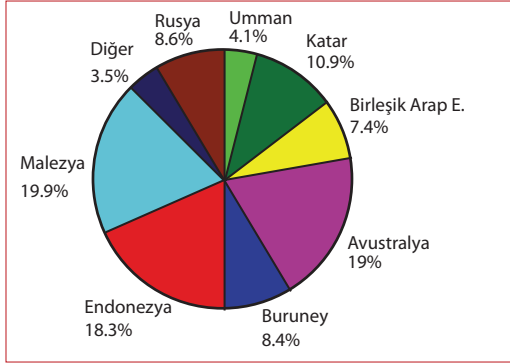
HARİTA 1: Japonya ve Kore'deki Nükleer Santraller ve 11 Mart 2011 Japonya Depreminden Etkilenen Fukushima

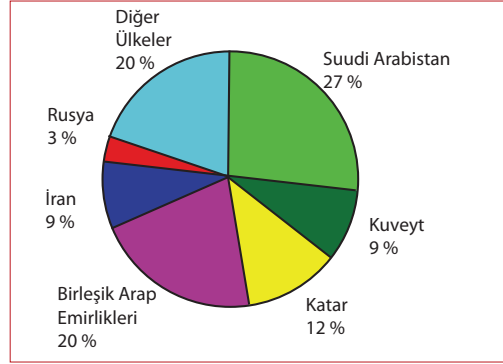
uzun vadede Malezya ve Türkiye'yi rakip olarak görmek mümkündür. Bu bağlamda Japonya'nın Özbekistan, Kazakistan ve Türkmenistanla ilişkileri, enerji ve hammadde odaklı, Kırgızistan ile olan ilişkileri ise siyasi denge odaklı olarak tanımlanabilir.

Japonya'nın enerji ihtiyacı ve enerji üretim kaynakları incelendiğinde, Orta Asya'nın bağımsızlığını yeni kazanmış ve maden bakımından zengin ülkeleriyle olan ilişkilerindeki denklemini anlamak daha kolay olacaktır.

GRAFİK 1: Japonya'nın Sıvı Doğal Gaz İthalatı (2010)

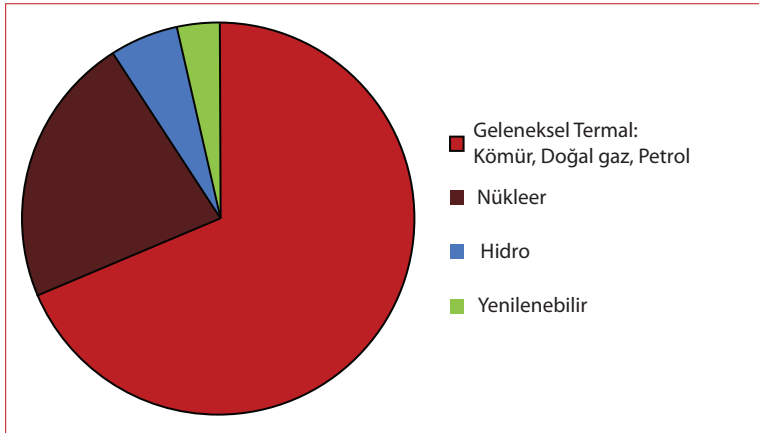
GRAFİK 2: Japonya'nın Ham Petrol İthalatı (2009)²

TABLO 1: Ülkelerin Yıllık Kömür İthalatı (Milyon ton)³

ÜLKE	2006	2007	2008	2009
Japonya	199.7	209.0	206.0	182.1
Çin	42.0	56.2	44.5	151.9
Güney Kore	84.1	94.1	107.1	109.9
Hindistan	52.7	29.6	70.9	76.7
Tayvan	69.1	56.2	55.7	45.9
Almanya	50.6	56.2	55.7	45.9
İngiltere	56.8	48.9	49.2	42.2
TOPLAM	991.8	1.056	1.063.2	1.039.8

GRAFİK 3: Japonya'nın Enerji Üretim Kaynakları⁴

² <http://205.254.135.24/emeu/cabs/Japan/Full.html> (Erişim tarihi: 12. 09. 2011).

³ <http://www.blackmineral.com/wp-content/uploads/2011/07/coalimport001.png> (Erişim tarihi: 12. 09. 2011).

⁴ <http://www.japanfs.org/en/pages/030010.html> (Erişim tarihi: 10. 09. 2011).

Orta Asya ülkeleri ve bölgedeki enerji rekabeti konusunda araştırma yapmakta olan kimi araştırmacılar, Japonya'nın, rakibi konumundaki Çin ve Rusya'ya yenildiğini söylemektedirler. Bu görüş büyük oranda doğru olmakla beraber Japonya, geliştirebileceği yeni politikalarla orta vadede bölgedeki durumunu güçlendirebilir. Bu aşamada bize göre en büyük sorun, Japonların tarihî süreçte de tanıklanabileceği gibi “yabancılarla” bir arada yaşama kültürlerinin gelişmemiş olmasıdır. Kendi içlerinde ekip çalışmasını başarabilen ve eşgüdüm yakalayabilen Japonlar, kimi zaman yabancılarla olan ilişkilerinde aynı başarıyı sağlayamamaktadırlar. Bu durum, Japonya'nın uluslararası ilişkilerinde, özellikle de Orta Asya konusunda kendini göstermektedir. Japonya'nın bu konudaki eksikliğinin nedenleri, ülkenin son 300 yıllık tarihinde yatmaktadır.

JAPONYA’NIN DIŞ DÜNYA’DAN KOPMASI

Japonya'nın dünya ülkeleri ile kurduğu ilişkilerin tarihi çok eskilere dayanmamaktadır. Toplum ve devlet geleneği ile kolektif hafızadaki “yabancı” ve “komşu” algısındaki farklılık, günümüz Japonyasının diplomasisini etkilemektedir. Batılılarla 1542’de Portekizli denizciler üzerinden kurulan ilk temasın ardında Katolik Cizvit misyonerler Fernao Mendes Pinto ve Francis Xavier, Japonya'ya ulaşmıştır. Japonya'nın adının duyulmasıyla beraber Bakufu yönetimindeki, -imparatorun aldığı yetkiyle ülkeyi yönetiyormuş gibi görünmekle beraber aslında tek ve gerçek hâkim olan feodal askerî yönetici Shogun'un idaresi- Japonya'ya, Portekizlilerin dışında İngiliz, Hollandalı ve İspanyol tüccar-denizciler gelmeye başlamışlardır. Bu yabancılar, Japonya ile dış dünya arasında bir bağ kurulmasına aracı olup, tüfek ve top gibi dönemin teknolojik ürünlerini tanıtmışlardır. Xavier ve diğer misyonerler aracılığı ile Hristiyanlığın Japonya’da yayılmaya

Misyoner ve Samuray

başlaması ve yabancıların ülkedeki faaliyetleri, Shogun ve bazı daimyo ünvanlı feodal askerî yöneticileri kızdırmaya başlamıştır. Vergilerin ağırlığından dolayı 17 Aralık 1637’de daimyo Matsukura Shigeharu’ya karşı başlayan köylü ayaklanması, ülkedeki Hristiyanların katledilmesi ile sonuçlanır. Kendisi de Hristiyan olan Masuda Shiro’nun liderliğinde 30 - 40. 000 Hristiyan köylünün isyan ederek Shimabara kalesinde direnişe geçmeleri üzerine Shogun, samuraylarını göndererek kaleyi kuşatmış ve sonunda tüm asiler öldürülmüştür.

1603-1868 yılları arasında Japonya’yı yöneten Tokugawa ailesinden Shogun Tokugawa Iemitsu’nun 1633’de yurt dışına çıkmayı ve ardından da yabancıların ülkeye girişini yasaklamasıyla Japonya, 1639’dan itibaren yaklaşık olarak 230 yıl sürecek olan “Sakoku”

(izolasyon) dönemine girer. Bu süre zarfında sadece çok küçük çaplı ve izne tabi olmak üzere Çin ve Korelilerle ticaret yapılmış, onun dışında sadece Hollandalıların belli aylarda Dejima adasına gelerek Shogunluğun ihtiyaç duyduğu malları satmasına izin verilmiştir. Hollandalılar, ticaret mallarının dışında ayrıca yıllık raporlar hazırlayarak Shogunluğa vermişler ve Japon idareciler bu yolla gecikmeli de olsa dış dünyadan haberdar olmuşlardır.

JAPONYA'NIN KAPILARINI DIŞ DÜNYA'YA AÇMASI

Bu kapalılık dönemi, 1853 yılında Amerikalı komodor Matthew Calbraith Perry komutasındaki küçük bir donanmanın, Japonya'ya gelerek kapılarını dış dünyaya açması için Shogun yönetimini tehdit etmesi ile sona ermiştir. 1854'de daha büyük bir donanmayla Tokyo yakınlarına gelen Perry, Shogun'u silah zoruyla anlaşmaya ikna etmiş ve 1858'den itibaren önce Amerika Birleşik Devletleri, ardından dönemin diğer büyük devletleri Japonyayla ticaret anlaşmaları imzalamışlardır. Tarihe "Eşit Olmayan Anlaşmalar" olarak geçen bu akidler, aslında ağır birer kapitülasyondur ve Japonya'yı yarı sömürge durumuna getirmiştir. Yabancıların ağır baskı ve uygunsuz davranışları toplumdaki batı karşıtlığını artırmış, özellikle "Choshu ve Satsuma" gibi Japon hiyerarşisinin alt sıralarında yer alan klanlarla, samuray ailelerini huzursuz etmiştir. Sonuçta tarihe Boshin Savaşı olarak geçen isyanla, 1868'de Shogunluk ortadan kaldırılmıştır.

Boshin Savaşı sırasında Satsumalı Samurailer

Meiji unvanıyla 1867’de 15 yaşında tahta çıkan Mutsuhito, yaklaşık 270 yıl süren Tokugawa (Edo) dönemine son verilmesinden sonra ülkeyi Batı tarzında bir yönetimle yeniden tanzim etmiş ve Japonya’yı dünyanın büyük güçleri arasına soktukten sonra 1912’de ölmüştür. Batının ekonomik, siyasi dayatma ve baskılarından kurtulmanın yolunun batılı olmaktan geçtiğini düşünen Meiji dönemi aydınları, sadece Batı teknolojisini değil, Batı’nın sömürgeciliğini de kopyalamışlardır. “Büyük Devlet” olabilmek için “Büyük Devletler Hukuku’na” dâhil olmaya çalışan Japonya, eşit olmayan anlaşmaları revize edebilmek için onlarca heyeti Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ne göndermiştir. 1870’den başlayarak Hint okyanusu güzergâhıyla seyahat eden he-

Batılılaşma faaliyetleri sonucunda gelişen Japon ekonomisi, ülke refahının artmasına ve dolayısıyla da askerî gücün katlanmasına katkı sağlamıştır. Ancak gerek tarım arazilerinin yetersizliği, gerek hammadde ve pazar ihtiyacının artması, Japonya’yı Asya’da yeni topraklar elde etmeye ve koloniler kurarak nüfus ihraç etmeye yöneltmiştir.

yetler, Osmanlı karasularına da girdikleri için ilk defa Müslümanlar ve Türklerle doğrudan temas kurmuşlardır. Merkezî yönetimin yapılandırılarak güçlendirilmesi, buna paralel olarak yürütülen Batılılaşma faaliyetleri sonucunda gelişen Japon ekonomisi, ülke refahının artmasına ve dolayısıyla da askerî gücün katlanmasına katkı sağlamıştır. Ancak gerek tarım arazilerinin yetersizliği, gerek hammadde ve pazar ihtiyacının artması, Japonya’yı Asya’da yeni topraklar elde etmeye ve koloniler kurarak nüfus ihraç etmeye yöneltmiştir. Yükselen milliyetçiliğin de etkisiyle Japonya, 1894-1895’de önce Kore yarımadasının imtiyazı için Çin ile savaşmış, ardından Çin’in imtiyazı için 1904-1905’de Rusya ile karşı karşıya gelmiştir. Her iki savaştan da zaferle çıkan Japonya, Asya’da büyük imtiyazlar kazanarak hem kesin olarak “Büyük Devletler” arasına girmiş, hem de Asya’nın parlayan güneşi olarak Rusya ve Çin mağduru halklar arasında büyük bir sempati toplamıştır.

ORTA ASYA İLE İLK TEMASLAR

Japonların Osmanlı topraklarını ziyaretleri ve 1890’daki “Ertuğrul Fırkateyni Faciası” ile başlayan ilk İslâm Dünyası-Japonya temasının ardından ikinci temas, Çin-Japon savaşından sonra Çin Müslümanları aracılığı ile olmuştur. Bölgedeki nüfuzunu ve hâkimiyetini pekiştirdikten sonra seyyahlar, gözlemciler, askerler ve istihbaratçılar vasıtasıyla Çin Asya’sının demografik durumu hakkında bilgi sahibi olan Japon yönetimi, Çinli Müslümanlarla (Tungan/Dungan ya da Döngen), Çin Müslümanlarının (Uygur, Kazak, Kırgız v.s.) varlığını keşfetmiştir. Bu toplulukların Çin yönetimi ile sorunları olduğunun anlaşılması, Japonya’nın onları potansiyel müttefik olarak

görmesine neden olmuştur. Bu topluluklarla yapılan temaslar, Japonya'nın Orta Asya halkları hakkında da bilgi sahibi olmasını sağlamıştır.

Rus-Japon Savaşının ardından Rus ordusundan alınan esirler arasındaki Türk soylu askerler ve Rusya'dan kurtulmak için Japonya'nın desteğini almaya çalışan Abdürreşit İbrahim gibi Türk-Tatar aktivistler, Japonya'nın, dikkatini Orta Asya halkları üzerine yöneltmesine sebep olmuşlardır. 19. yüzyılın sonunda Japonya'da taraftar toplamaya başlayan ve tüm Asya'yı Batılılarla Hristiyanlardan temizleyerek Japonya'nın liderliği altında bir araya getirmeyi amaçlayan "Büyük Asyacılık (dai ajia shugi)" fikrinin temsilcileriyle ordu ve devlet içindeki destekçileri, Çin'den sonra Orta Asya'daki halkları da müttefik olarak görmeye başlamışlardır. Doğu Türkistan'dan Avusturya'ya kadar uzanan topraklarda yaşayan Türk dilli Müslüman halklar, 20. yüzyılın başından itibaren Japonya'nın propaganda hedefi hâline gelmiştir. Özellikle Doğu Türkistan'da, Otani Kozui gibi araştırmacılar tarafından düzenlenen bilimsel ya da bilimsel görünüşlü araştırma gezileri, kadim Orta Asya tarihi bakımından çok önemli malzemelerin Japonya'ya taşınmasına sebep olmuştur. Bunların sonucunda Japonya'da Orta Asya tarihi ve Türk dilleri üzerine araştırmalar artmış ve tüm Türkistan, bir başka deyişle Orta Asya, doğrudan Japonya'nın hedefi hâline gelmiştir.

I. Dünya Savaşı'nda karşı saflarda olmalarına rağmen Japonya, doğrudan Türklerle karşı karşıya gelmemeye çalışmış, müttefiki İngilizlerin taleplerine karşın Çanakkale ve Arabistan cephesine asker göndermemiştir. Savaş sırasında özellikle Orta Asya'da etki bırakan Pan-İslâmizm ve Pan-Türkizm akımları, Japonya'nın bölgedeki Büyük Asyacılık faaliyetlerinde mesafe katetmesine katkıda bulunmuştur. Özetlemek gerekirse Japonya, I. ve II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde Büyük Asyacılık ideolojisini, bölgede etkisini sürdüren Pan-Türkist ve Pan-İslâmist fikirlerin üzerine inşa etmiştir. Bu konuda bazı Türkiyeli Türklerden destek görmüş olmakla beraber, 1938'e kadar Orta Asya'ya yönelik Japon propagandasının temel aracı, 1919'dan itibaren Rusya'dan kaçarak Japonya ve Japon kontrolündeki topraklara yerleşen İdil-Ural Türk-Tatarları olmuştur. Ordu, Dışişleri ve devletin diğer kurumlarında etkili olan resmî-sivil Japon milliyetçilerinin Orta Asya'ya yönelik en önemli operasyonu, 1933'de Doğu Türkistan'da çıkan Müslüman isyanını destekleyerek, Osmanlı Padişahlarından II. Abdülhamit'in torunu Şehzade Abdülkerim Efendi aracılığı ile hilafeti ve hatta Osmanlı hanedanını tekrardan Doğu Türkistan'da kurma girişimidir. Bu harekât Rusya, Çin ve sınırlı da olsa Türkiye'nin deteğiyle engellenerek Japonya'nın Asya'da bir kukla devlet kurması engellenmiştir.

Rus-Japon Savaşının ardından Rus ordusundan alınan esirler arasındaki Türk soylu askerler ve Rusya'dan kurtulmak için Japonya'nın desteğini almaya çalışan Abdürreşit İbrahim gibi Türk-Tatar aktivistler, Japonya'nın, dikkatini Orta Asya halkları üzerine yöneltmesine sebep olmuşlardır

1938'den itibaren Japonya'nın hedefi, Rusya ve Çin'den Güney Asya'ya kaydığı için Orta Asya, Japonya için önemini kaybetmiştir (Dündar, 2006, 2008).

Diğer yandan Japon prensi Konoye tarafından 3 Kasım 1938'de duyurulan “Yeni Doğu Asya Düzeni” ve Japon Dışişleri Bakanı Matsuoka Yousuke'nin Ağustos 1940 tarihinde ilan ettiği “Büyük Asya Ortak Refah Alanı” planları, Asya devletlerinin ortak bir şekilde kalkınmasını sağlamayı amaçlayan sözde yeni yaklaşımlardı (Colegrove, 1941: 5). Ancak bu iki diplomatik kavram, aslında tamamen Japon Büyük Asyacılığı'nın resmen uygulamaya konacağını ilanını temsil etmektedir (Duus, 2008: 145).

Japonya, II. Dünya Savaşı sonunda yenilerek ABD ve müttefikleri tarafından işgal edilmesinin ardından, her konuda olduğu gibi diplomaside de ABD'ye bağımlı olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Anti-Sovyet bloğun en doğu ucunu temsil eden Japonya'nın, Sovyetlerin çöküşünden sonra da Amerikan çıkarlarına ters düşecek bir hamle yapması, şu aşamada imkânsızdır. Bu şartlar altında Japonya'nın Orta Asya ile derin siyasi ilişkiler kurması beklenemez. Japonya, özellikle askerî açıdan ABD kontrolünden çıkana/kurtulana kadar Orta Asya devletleri ile kurduğu enerji- hammadde kaynaklı ticaret ve kültürel ilişkileri sürdürmeye çalışacaktır.

BÖLÜM I

JAPONYA'NIN ORTA ASYA POLİTİKALARI

1991 SONRASI JAPONYA VE ORTA ASYA

- ❖ I. Aşama 1992-1996 Dönemi
- ❖ II. Aşama 1996-2001 Dönemi
- ❖ III. Aşama 2001-2004 Dönemi
- ❖ IV. Aşama 2004-2011 Dönemi

1991 SONRASI JAPONYA VE ORTA ASYA

Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından başlayan Japonya - Orta Asya ilişkilerini 1992 -1996, 1996 - 2001, 2001 - 2004 ve 2004 - 2011 arası olmak üzere dört aşamada incelemek mümkündür.⁵ Bu tasnif, Japonya'nın ilgili bölge ülkeleriyle olan diplomatik ilişkilerinin seyrinin yanı sıra Asya'daki siyasî ve ekonomik gelişmelerle de doğrudan ilgilidir. Japonya'nın 1991 sonrasında Orta Asya'ya yönelik ilgisinin temelde uzun vadede ticari, ekonomik, siyasi ve askerî sebepler olmakla beraber kısa vadede enerji ihtiyacı yatmaktadır. Petrol ile doğal gazın yanı sıra nükleer enerji için gerekli olan uranyumun güvenli, sürekli ve yeterli oranda sağlanması, bu ülke için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Japonya'nın Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerindeki ivme, bu ülkenin bölgedeki önemli rakipleri konumundaki Rusya, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nin bu coğrafyadaki etkisiyle doğru orantılıdır. Dönemlere göre ilişkilerin seyrini incelemek konuyu daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır.

HARİTA 2: Sovyetler Birliği'nin 1991 yılı Öncesi İdarî Bölgeleri.⁶

⁵ Japonya – Orta Asya ilişkileriyle ilgili farklı sınıflandırmalar da vardır (Len, 2005: 130). Ancak bize göre diğerlerinde eksik ya da göz ardı edilen konu Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'ı işgali ederek doğrudan konunun öznelereinden biri hâline girmiş olmasıdır.

⁶ http://images.nationmaster.com/images/motw/commonwealth/soviet_union_admin_1974.jpg.

I. AŞAMA 1992-1996 DÖNEMİ

Bu dönem, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya Devletleri ile Japonya'nın, karşılıklı olarak temsilcilikler açarak doğrudan diplomatik ilişki kurdukları dönemdir. Dört yıllık bu zaman diliminde taraflar arasında ileriye dönük herhangi ciddi bir proje ya da anlaşma imzalanmamıştır. Bu durum şüphesiz bağımsızlığını çok kısa bir süre önce elde etmiş hükümetlerin yabancı ülkelerle ikili ilişki kurmadaki tecrübesizliği ve içerideki yapılanma faaliyetlerinin yoğunluğu ile de ilgilidir. Tarafların birbirlerini tanımaya başladığı bu zaman diliminde, Japonya'nın daha iyi analizler yaparak geleceğe yönelik işbirliği imkânları ile ilgili stratejiler üretmeye çalıştığını söylemek mümkündür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Orta Asya devletleri 1991'de bağımsızlıklarını ilan edince, bu yeni ülkeleri ilk tanıyanlardan biri de Japonya olmuş ve Ocak 1992'de ilk diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Bu ülkenin Orta Asya'ya yaptığı ilk resmî ziyaret, önceki bakan yardımcılarında Chino Tadao başkanlığındaki bir heyetin Şubat 1992'de Özbekistan'a gidişiyle gerçekleşmiş, 1997'de ise Japon Parlamentosu'nun ileri gelen üyelerinden Obuchi Keizo'nun başkanlığındaki 61 kişiden oluşan büyük bir heyet, dört Orta Asya ülkesini ve Rusya'yı ziyaret etmiştir (Takeshi, 2007: 69-70). 28 Haziran-9 Temmuz 1997 tarihleri arasında gerçekleşen ziyaretlerde Rusya, Türkmenistan Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan hükümetleriyle ortak işbirliği alanları konusunda görüşmeler yapılmıştır. Bu ziyaretler aynı zamanda Japon Dışişlerinin Avrasya açılımı olarak nitelendirilmiş ve yeni *Avrasya Siyaseti* (Eurasian Diplomacy) olarak adlandırılmıştır (Kawato, 2006: 225-243).

1996'da sonradan Şanghay İşbirliği Örgütü'ne (SCO) dönüşecek olan Şanghay Beşlisi'nin kurulması ve bunu takiben Japon Başbakanının ilan ettiği Orta Asya ülkelerine yönelik faaliyet planı, 2001'e kadar sürecek olan ikinci aşamanın başlangıcını oluşturur.

II. AŞAMA 1996-2001 DÖNEMİ

Rusya, Çin Halk Cumhuriyeti, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan devlet adamları 1996'da Çin'in Şanghay şehrinde toplanarak bir forum oluşturmuşlar ve karşılıklı güven inşa etmeye yönelik bir anlaşma imzalamışlardır (Zhuangzhi, 2007: 54). Şanghay Beşlisi'nin 26 Nisan 1996 tarihindeki bu ilk toplantısı kapsamlı bir içeriğe sahip olmamışsa da özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan sınır sorunlarını, silahlı yöntemlerle değil de barışçı yollarla çözme yolunda taraflara güven vermesi bakımından önemlidir. "Sınır Bölgesinde Askerî Alanda Güveni Güçlendirme" başlığı altında imzalanan bildirge, ilk somut adımdır. Bu önemli toplantının ardından sırasıyla: 24 Nisan 1997 Moskova-Rusya, 3 Temmuz 1998'de Almaatı-Kazakistan, 24 Ağustos 1999'da Bişkek-Kırgızistan ve 5 Temmuz 2000'de Duşenbe-Tacikistan'da yapılmıştır (Jia, 2011), (Hu, 2003: 55). Genel olarak bakıldığında ağırlıklı olarak askerî konularla, sınır sorunlarında dayanışma ve işbirliği

sağlamaya yönelik anlaşmalar yapan bu beşli, Rusya'nın Çeçenistan'da ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan'daki siyasi ya da askerî talep ve uygulamalarını destekler bir pozisyon almıştır. 15 Haziran 2001 tarihinde de Şanghay Beşlisi, yerini Şanghay İşbirliği Örgütüne⁷ (SCO) bırakır (Zyberk, 2007: 1). Şanghay'da yapılan bu toplantıya Özbekistan da yeni üye sıfatıyla katılmış, bir diğer deyişle SCO, Özbekistan'ın katılımıyla kurulmuştur.⁸ Bu yeni yapılanma, Avrasya'nın yüzölçümünün 60%'nı oluşturan bir coğrafyada yaklaşık olarak 1. 5 milyar kişiye hitap eden bir organizasyon olmuştur (Hu, 2003: 51).

Japonya, bölge ile arasındaki coğrafi ve kültürel engelleri, dikkat çekecek şekilde yardımlar yaparak, bir başka deyişle bölge halklarının teveccühünü kazanmaya çalışarak aşma yolunu denemiştir.

Rusya ve Çin gibi Asya'daki iki büyük ezeli rakibin faaliyetleri karşısında Japonya da kendi yol haritasını hazırlamıştır. Şanghay Beşlisinin ilanını takiben Japonya Başbakanı Ryutaro Haşimoto'nun başlattığı yeni dönem, bunun en somut göstergesidir. Haşimoto, 24 Temmuz 1997'de verdiği beyanatta "Avrasya Diplomasisi" adı altında tasarladığı, Orta Asya, Rusya ve Çin'e yönelik politikanın ana hatlarını açıklamıştır. Temel dayanağı güven, karşılıklı çıkarları gözetme ve uzun vadeli bakış açısı olarak tanımlanan bu yeni po-

litikanın amacının, Kuzey topraklarıyla ilgili sorunlar da dâhil olmak üzere, yukarda adı sayılan ülkelerle Japonya arasındaki meseleleri çoklu görüşmeler ve müzakerelerle kesin bir sonuca ulaştırmak olduğu şeklinde ifade edilmiştir.⁹ Dışişleri Bakanlığı tarafından "Orta Dönem Resmî Kalkınma Desteği Politikası (ODA: Official Development Assistant)" ilan edilirken "İpek Yolu Diplomasisi" olarak adlandırılan bu strateji yeniden tanımlanır. Buna göre 1997 senesinde Başbakan Haşimoto tarafından bölge ülkeleriyle sıkı bağlar kurulması amacına yönelik olarak ilan edilen "Avrasya Diplomatik Açılımı" beş Orta Asya ve üç Kafkasya ülkesini kapsayan "İpek Yolu Sahası" için uygulanacaktır. Bu politikanın üç temel hedefi vardır:

- 1) Siyasi diyalogun teşvik edilerek karşılıklı güven ve anlayışın güçlendirilmesi,
- 2) Bölgesel refahın artırılmasına yönelik mali yardım ve kaynakların geliştirilmesi için destek sağlanması,
- 3) Nükleer silahların yaygınlaşmasını önlemek suretiyle barışı desteklemek, demokrasiyi yaygınlaştırmak ve istikrarın sağlanması.¹⁰

⁷ Bundan sonra kısaca SCO olarak kullanılacaktır.

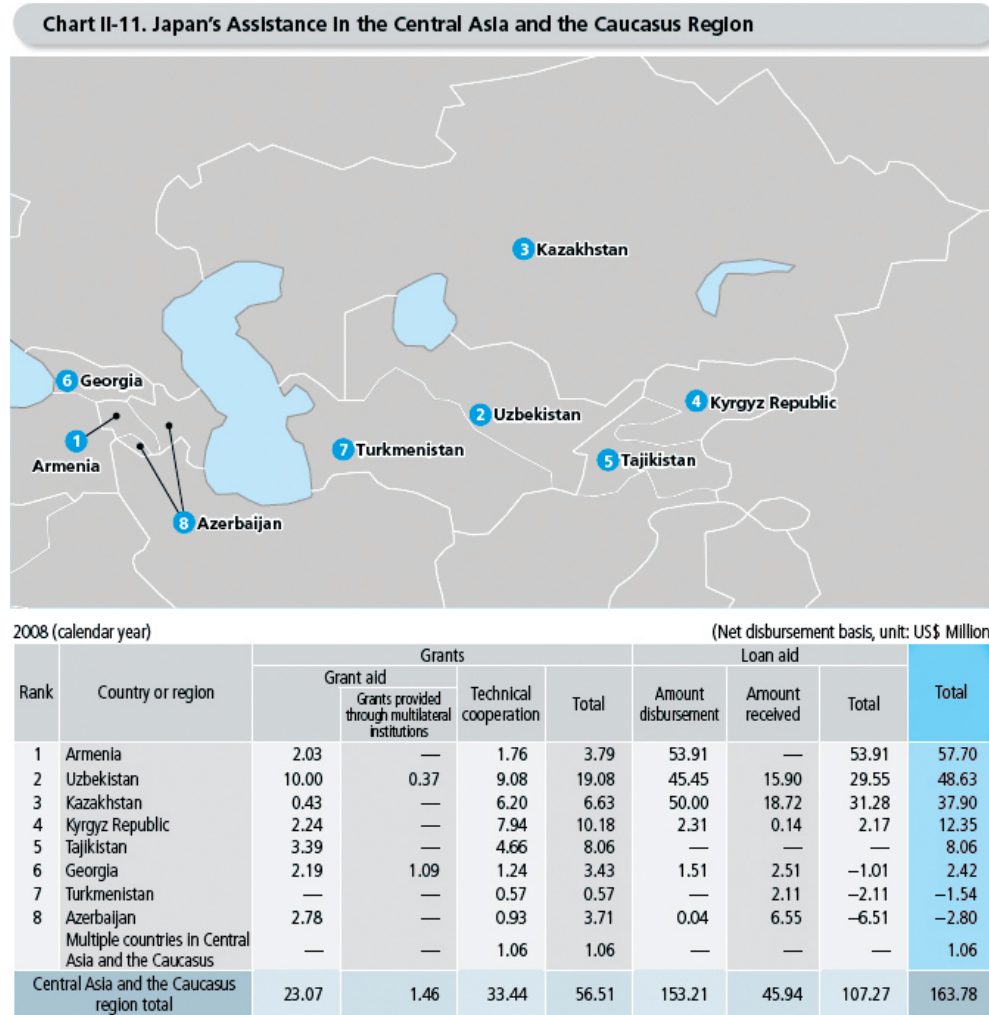
⁸ Detaylı bilgi için ayrıca bkz: Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, <http://www.mfa.gov.cn/eng/topics/sco/t57970.htm> (Erişim tarihi: 22 Ağustos 2011).

⁹ Ministry of Foreign Affairs of Japan, <http://www.mofa.go.jp/announce/press/1997/7/725.html#5> (Erişim tarihi: 04. 08. 2011).

¹⁰ ODA Disbursements in Fiscal Year 2004, Chapter 3 Major Documents Concerning Official Development Assistance (ODA) 3. Japan's Medium-Term Policy on Official Development Assistance (ODA). August 10, 1999. <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2005/ODA2005/html/honpen/hp203030000>.

Bu planlama, hiç şüphesiz Rusya ile Çin'in bölge ülkeleriyle askerî, siyasî ve ekonomik açılardan yakınlaşması ve çeşitli işbirliği anlaşmaları imzalaması üzerine bir karşı hamle olarak yapılmıştır. Bu süreç aynı zamanda Japonya'nın Orta Asya ülkelerine sosyal, kültürel, eğitsel alanlarda ve alt yapı faaliyetlerinde kullanmak üzere yüklü miktardaki maddi yardımları devreye soktuğu bir dönemdir. Japonya, bölge ile arasındaki coğrafi ve kültürel engelleri, dikkat çekecek şekilde yardımlar yaparak, bir başka deyişle bölge halklarının teveccühünü kazanmaya çalışarak aşma yolunu denemiştir.

HARİTA 3: Japonya'nın Orta Asya ve Kafkasya'ya Yaptığı Yardımlar.¹¹

*1 Region classifications are determined by MOFA.

*2 Due to rounding, the total figure may not match the sum of the individual parts.

*3 "Multiple countries" refers to assistance encompassing multiple countries such as dispatch of study teams and seminars.

III. AŞAMA 2001-2004 DÖNEMİ

New York'daki ikiz kulelerin vurulmasının ardından 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nin NATO gücüyle beraber 48 ülkeden toplam 132.381 askerle başlattığı Afganistan işgali, bu ülkenin de Orta Asya'da yeni bir güç olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Her ne kadar Japonya ile müttefik olsa da ABD'nin bölgedeki varlığı ve enerji kaynakları üzerinde hâkimiyet kurma çabaları, Japonya için yeni hamleler yapma ihtiyacını doğurmaktadır. Gerek Rusya ve Çin'in bu yeni gücün varlığına yönelik önleyici faaliyetleri, gerek bölgedeki kısmî Amerikan aleyhtarlığı, Japonya'yı, pozisyonunu tekrar gözden geçirerek yeni politikalar üretmeye itmiştir. Bu aşamada Orta Asya ülkelerinin de bölgedeki istikrarı korumak ve büyük güçleri dengeleyebilmek için Japonya'nın ağırlığını hissettirmesini belediklerini düşünmek mümkündür. Afganistan harekâtının ardından Japonya, bölge ülkelerine yaptığı yardımları artırarak çeşitlendirdiği gibi, bu ülkenin yeniden inşasında da maddi olarak büyük katkılar sağlamıştır.

TABLO 2: Japonya'nın 2006 Yılına Kadar Afganistan'a Sağladığı Yardımlar.¹²

TOPLAM DESTEK Yaklaşık 1.12 milyar dolar		
İNSANİ DESTEK Eylül 2001'den itibaren yaklaşık 157 milyon dolar	KALKINMA DESTEĞİ Ocak 2002 Ağustos 2006'ya kadar	
• SİYASİ SÜREÇ VE DENETİM TOPLAM-YAKLAŞIK 152 MİLYON \$ 1) Geçici yönetimlerin idari masrafları için destek 95 milyon \$. 2) Basın desteği 26 milyon \$. 3) Seçmen başvurusu ve seçimler. 30 milyon\$	• İNŞAAT TOPLAM –YAKLAŞIK 621 MİLYON \$ 1) Otobanların ve ara yolların geliştirilmesi 205milyon \$. 2) Sağlık-Tıbbi bakım. 45 milyon \$ 3) Eğitim 29 milyon \$. 4) Göçmen ve yer değiştirenler destek 88 milyon \$. 5) Yol dışı alt yapı inşaatı. 30 milyon \$. 6) Tarım ve kırsal kalkınma 64 milyon \$.7) Kültürel Faaliyetler ve İnsan güvenliği 49 milyon \$. 8) Diğer (Teknik işbirliği) 121 milyon \$.	• İÇ GÜVENLİĞİN GELİŞİMİ TOPLAM-YAKLAŞIK 193 MİLYON \$ 1) DRR/DIAG Yaklaşık 135 milyon \$. 2) Kara mayınlarının temizlenmesi. 58 milyon \$. 3) Uyuşturucu önleme 11.5 milyon \$. 4) Polis için destekler 4.2 milyon \$.

¹² <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/white/2006/ODA2006/html/zuhyo/zu020221.htm> (04. 08. 2011).

Başbakan Koizumi, Nisan 2002'de yaptığı açıklamada, Haşimoto'nun Avrasya Diplomasisi açılımına atıf yaparak bunun kendi döneminde de yürürlükte olduğunu vurgulamış ve bölge ülkelerine yardımların devam edeceğini bildirmiştir.¹³ Maddi yardımların insanî boyutu olduğu gibi Japonya'nın bölge halkını arkasına alarak Orta Asya'da nüfuz alanları yaratmaya çalıştığı da bir gerçektir. Japonya, hastane, yol, su kay-

Japonya, hastane, yol, su kaynağı oluşturma-onarımı gibi faaliyetlerle teknik eğitim yardımlarının yanı sıra, özellikle Japon kültürüyle özdeşleşmiş Judo, Karate ya da Kendo gibi savunma sporlarıyla ilgili okullar açarak, sıradan halk arasında Japonya imajını güçlendirmeye çalışmıştır

nağı oluşturma-onarımı gibi faaliyetlerle teknik eğitim yardımlarının yanı sıra, özellikle Japon kültürüyle özdeşleşmiş Judo, Karate ya da Kendo gibi savunma sporlarıyla ilgili okullar açarak sıradan halk arasında Japonya imajını güçlendirmeye çalışmıştır. Official Development Assistance (ODA) ve Japan International Cooperation Agency (JICA) programları etkinleştirilmiş¹⁴, maddi yardımların yanı sıra akademik ve teknik alanlarda da Orta Asya ülkeleriyle yakın işbirliğine girilmiştir. 1992-2004 yılları arasında Japonya tarafından bölge ülkelere harcanan miktar 260 milyar yen ya da yaklaşık 24 milyar Amerikan Dolarına ulaşır. Ayrıca Orta Asya ülkelerinden 2600 kadar akademisyen ya da teknik eleman, araştırma için Japonya'ya gelmiş, Japonya'dan da 600 kadar uzman, bölge ülkelere gönderilmiştir.¹⁵

Japonya, bölge ülkelere doğrudan teknik ve maddi yardımda bulunduğu gibi üyesi olduğu uluslararası kuruluşlar aracılığı ile de destek vermektedir. The European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)¹⁶ ve Asian Development Bank (ADB)¹⁷ bünyesindeki Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC)¹⁸ adlı uluslararası kuruluşlar, dolaylı olarak Japon yardımlarını bölgeye taşımaktadır.

¹³ Bu çalışmaya konu olan Orta Asya Devletlerine Japonya tarafından yapılan yardımların grafikleri adı geçen ülkelerin Japonya ile ilişkilerinin anlatıldığı bölümlerde verilecektir.

¹⁴ <http://www.jica.go.jp/index.html> (Erişim tarihi: 02.08. 2011).

¹⁵ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/uzbekistan/speech0408.html> "Policy Speech by Ms. Yoriko Kawaguchi, Minister for Foreign Affairs of Japan At the University of World Economy and Diplomacy, Tashkent, Uzbekistan on August 26, 2004, "Adding a New Dimension: Central Asia plus Japan" (Erişim tarihi: 26. 08. 2011).

¹⁶ <http://www.ebrd.com/pages/homepage.shtml> (Erişim tarihi: 04. 08. 2011).

¹⁷ <http://www.adb.org/carec/> (Erişim tarihi: 04. 08. 2011).

¹⁸ <http://carecinstitute.org/> (Erişim tarihi: 04. 08. 2011).

HARİTA 4: JICA'nın Orta Asya ve Kafkasya'da Faaliyet Gösterdiği Ülkeler.¹⁹

IV. AŞAMA 2004-2011 DÖNEMİ

Japonya, Orta Asya devletlerinin kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla 1991'den 2004 yılına kadara ODA aracılığı ile 260 milyar yen (yaklaşık olarak 2 milyar dolar) tutarında bir yardımda bulunmuştur. İlişkilerin yüksek seviyede yürüdüğü bu dönemde Japonya Dışişleri Bakanı Yuriko Kawaguchi, 28 Ağustos 2004 tarihinde Kazakistan'ın Astana şehrinde düzenlenen Dışişleri bakanları toplantısında "Central Asia plus Japan Dialog" (CAPJ: Orta Asya artı Japonya Diyaloğu)²⁰ oluşumunu dünya kamuoyuna ilan etti.²¹ Japon Dışişleri Bakanlığının resmî basın açıklamasında Orta Asya ile Japonya arasındaki ilişkilerin artık yeni bir döneme girdiği belirtilerek ilişkilerin derinleştirilmesi, bölge içi-uluslararası alanda işbirliği yapılması ve Central Asia plus Japan diyalogunun sürdürülmesine karar verildiği bildirildi.

¹⁹ Okla gösterilen ülkeler, JICA'nın bölgedeki kalkınma ve destek projelerinden faydalanmaktadır. <http://www.jica.go.jp/english/countries/asia/index.html> (Erişim tarihi: 04. 08. 2011).

²⁰ Gereken yerlerde CAPJ kısaltması da kullanılacaktır.

²¹ <http://www.cacianalyst.org/newsite/?q=node/4173/print>. Timur Dadabaev, "Japan's Central Asian Diplomacy and its Implications", (Erişim tarihi: 03. 08. 2011); Avaz Yuldosev, "The Central Asia plus Japan Dialogue session participants unanimous about the need for continuous dialogue", <http://news.tj/en/news/central-asia-plus-japan-dialogue-session-participants-unanimous-about-need-continuous-dialogue>, (Erişim tarihi: 03. 08. 2011).

Yuriko Kawaguchi, Central Asia Plus Japan Oluşumunu İlan ederken.

2004 yılında Orta Asya - Japonya ilişkilerinde bir ilk gerçekleşmiş ve ilk defa bir Japon Başbakanı, Orta Asya'nın yeni cumhuriyetlerini ziyaret etmiştir. Başbakan Koizumi'nin temasları, Japonya'nın Orta Asya'ya eskiye göre daha çok önem vermeye başlamasını göstermesi bakımından önemlidir.²² Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Japonya Dışişleri Bakanlarının üye, Türkmenistan temsilcisinin ise gözlemci sıfatıyla katıldığı toplantının ikinci ayağının "2005 Expo, Aichi" sırasında

Japonya'da yapılması kararı alınmış ancak Japonya'daki seçimler sebebiyle belirlenen tarihte yapılamamıştır. Daha alt düzeyde diplomatların katıldığı bir ön toplantı, 8 Şubat 2006 tarihinde Astana'da gerçekleştirilmiş²³ ve ardından üye ülkelerin Dışişleri Bakanları, 5 Haziran 2006'da Japonya'nın başkenti Tokyo'da bir araya gelmişlerdir.

Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Japonya'nın Dışişleri Bakanlarıyla, Kazakistan'ın ise özel temsilcisiyle katıldığı toplantıda farklılıklara saygı, rekabet ve eşgüdüm ile açık işbirliği hususlarının önemi vurgulanmış ve beş ana başlık ile on bir alt başlıkta mutabakat sağlanarak varılan kararlar kamuoyuna resmen duyurulmuştur. Taro Aso,

Talbak Nazarov, Elyor Ganiev, Alikbek Djekshenkulov ve Kariat Abdrakhmanov'un imzaladıkları metinde belirtilen ana başlıklar şu şekildedir²⁴:

2006 Yılı Central Asia Plus Japan Üyesi Dışişleri Bakanlarının Tokyo Toplantısı.

- 1) Siyasi diyalog
 - a) Central Asia plus Japan yapısı altında diyalogun sağlanması,
 - b) Uluslararası alanda işbirliği.
- 2) Bölge içi işbirliği
 - a) Terörizm ve uyuşturucuya karşı önlem alınması,
 - b) Kara mayınlarının temizlenmesi,
 - c) Yoksulluğu azaltma,
 - d) Sağlık ve tıbbi bakım,
 - e) Çevre,
 - f) Doğal felaketleri önleme ve azaltma,

²² <http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2007/chapter2.pdf> (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

²³ Shingetsu Institute, "The Second Meeting of Central Asia plus Japan Held in Astana", Newsletter No. 191, 2 10 Şubat 2006 (Erişim tarihi: 03.08.2011); Hisane Masaki, "Japan's Drive in Central Asia", The Asia-Pacific Journal: Japan Focus, <http://www.japanfocus.org/-Hisane-MASAKI/2152> (Erişim tarihi: 03. 08. 2011).

²⁴ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/dialogue/action0606.html>, "Central Asia plus Japan" Dialogue-Action Plan," (Erişim tarihi: 22. 08. 2011).

- g) Enerji ve su,
- h) Ticari yatırımlar,
- i) Ulaşım.

3) İş olanaklarının yaratılması.

4) Karşılıklı kültürel faaliyetler ve eleman değişimi.

Bu toplantı, CAPJ oluşumunun ilanından sonraki en üst düzeydeki ikinci toplantı olmasına rağmen alınan kararlar bakımından önemlidir. Sonuç metni, oluşuma üye ülkelerin 2004 yılında üzerinde uzlaşmaya vardıkları konuları sadece kâğıt üzerinde bırakmayacaklarını ve uzun vadede Asya'daki dengeleri değiştirebilecek bir oluşum içinde bulunmaya kararlı olduklarını gösterir niteliktedir. Dışişleri Bakanları düzeyinde yapılan üçüncü toplantı ise, 7 Ağustos 2010'da Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te düzenlendi.

Üst düzeydeki bu toplantılardan ayrı olarak CAPJ'un üst düzey diplomatlarca yürütülen Senior Officials Meeting (SOM) toplantıları da yapılmaktadır. İlk defa Mart 2005'de Taşkent'te yapılan orta düzey toplantılar daha sonra Şubat 2006'da Astana'da, Aralık 2007'de Duşanbe'de, Temmuz 2008'de Taşkent'te, beşinci ve son kez de Temmuz 2010'da yine Taşkent'te gerçekleştirilmiştir. Konuyla ilgili olarak daha çok akademik ve daha sınırlı konularda da "Central Asia plus Japan Tokyo Dialogue (Intellectual Dialogue)" toplantıları yapılmaktadır. Enerji, çevre gibi temalarla yapılan bu organizasyonlar Mart 2006'da, Ocak 2007'de, Şubat 2009'da ve Şubat 2010'da Tokyo'da düzenlenmiştir.²⁵

2006 Yılı Central Asia Plus Japan Üyesi Dışişleri Bakanlarının Tokyo Toplantısı.

Orta Asya artı Japonya Diyaloğu kavramı, adında da anlaşıldığı gibi Orta Asya ülkeleriyle Japonya'nın bölgedeki diğer ülkelerden ayrı olarak yeni bir çatı altında ekonomik ve hatta uzun vadede siyasi açılardan dayanışmasını sağlamayı amaçlayan bir oluşumdur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'ı işgalıyla beraber bölgedeki ana unsurlardan biri hâline gelmesi, Rusya'nın dışında Çin'in de ekonomik ve siyasi ataklarla bölge dengelerine daha fazla etki etmesi, hatta

Rusya ile Çin'in Shangai Beşlisi (sonradan Shangai İşbirliği Örgütü) aracılığıyla elde ettiği kazanımlar, daha önce de bahsedildiği gibi Japonya'yı yeni bir hamle yapmaya mecbur etmiştir. Bölgedeki diğer etkili ülkelerle kıyaslandığında Japonya'nın ikinci planda kalması hatta ikili ilişkilerde başarısız olması, Japon Dışişleri'nin Orta Asya devletlerine yönelik politikasını yeni bir anlayışla yeniden inşa etmeye itmiştir. "Arc of Freedom and

²⁵ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/dialogue/> (Erişim tarihi: 22. 08. 2011)

Prosperity” (Özgürlük ve Refah Yayı) olarak adlandırılan bu yeni kavram, ilk olarak 30 Kasım 2006 yılında dönemin Dışişleri Bakanı Taro Aso tarafından kamuoyuyla paylaşılmıştır. The Japan Institute of International Affairs Seminerinde konuşma yapan bakan, geleneksel olarak Japon dış politikasının ana konularını ABD ve Çin, Kuzey Kore, Rusya gibi komşularla ilişkilerin güçlendirilmesi yönünde olduğunu hatırlatmış, ardından Japon dış politikasına artık yeni bir “sütun” daha eklendiğini açıklamıştır. “Değer Odaklı Diplomasi ile Özgürlük ve Refah Yayı” gibi temelleri bulunan bu sütunun, aslında Japonlar için yeni bir şey olmadığını, 1400 yıllık bir tarihe sahip olduğunu belirten Taro, Dışişleri’nin yeni vizyonunun her Japon vatandaşında saygı ve gurur uyandıracığını belirtmiştir. Bu konuşmadan bir ay kadar sonra Dışişleri Bakanlığı, “Japonya’nın Genişleyen Diplomatik Ufukları: Japon Dış Politikasının Yeni Sütunu” başlıklı bir broşür ile yeni manifestonu ilan etmiştir.

Japonya'nın Yeni Dış Politika Manifestosunun İlanında Kullanılan ve Asya'yı Bir Yay İçinde Gösteren Resim

1. Değer Odaklı Diplomasi

Pazar ekonomisi, hukukla yönetim, insan hakları, demokrasi, özgürlük gibi “evrensel değerleri” pekiştirme

Barış ve Mutluluk Yoluyla Ekonomik Refah ve Demokrasi

- Her bir bireyin özgürlüğünü, temel insan haklarını, demokrasi ve hukuka uygun olarak idare edilmesini, buna ilaveten siyasi istikrar ve ekonomik refahla barış içinde yaşamasını kaçınmadan garanti etmek
- Sadece “özgür bir insan”, siyasi istikrarı ve ekonomik refahı ayakta tutabilir.
- Bu görüşler Asya’nın ilk modernleşmiş ve en uzun demokrasi geleneğine sahip ülkesinin 100 yıllık birikiminin bilgeliğinden kaynaklanır

2. “Özgürlük ve Refah Yayı” oluşturmak için çabalamak.

Avrasya Kıtası’nın dış çemberinde evrensel değerlere bağlı zengin ve istikrarlı bir bölge oluşturmak.

- ABD, Avustralya, Hindistan ile Avrupa Birliği, Nato üyesi ve diğer ülkelerle daha güçlenmiş bağlar,
- Kendi değerlerimizi uygulamaktan kaçınmak, her ülkenin kültürüne, tarihine ve gelişim çağlarına saygı göstermek.

- Siyasi istikrar ve ekonomik refah sağlamak

Barışçı ve geleceği parlak sivil toplum için kişisel imkân sağlamak

- Evrensel değerlerin kök salmasına izin vermek

Dışişleri Bakanlığı Yeni Yaklaşımın Formülünü Şu Şekilde Açıklamıştır.

Bakan Taro, 12 Mart 2007 tarihinde “Japan Forum on International Relations, Inc.”in yirminci kuruluş yıldönümünü için düzenlenen toplantıda yaptığı konuşmada, daha önce ilan ettiği iki temel kavramdan sadece ikincisine yani Özgürlük ve Refah Yayı’na değinerek bu yay’ın sınırlarını, Avrupa’nın içlerine kadar uzatmıştır. Taro, Asya’dan verdiği örneklerde ise bölge ülkelerini sınıflandırarak millî hâsıllar üzerinden yaptığı analizde, Japonya’nın ekonomik olarak hepsinden yukarıda olduğunu vurgulamış ve bu sebeple bölgeye “özgürlük” ve “refah” götürmenin Japonya’nın görevi olduğunu belirtmiştir. “Özgürlük ve Refah Yayı Üzerine” başlıklı bu konuşma, “Değer Odaklı

Diplomasi"ye atıf yapmamış olması bakımından ilginçtir ²⁶. Güney Asya Bölgesel İşbirliği Kuruluşu'nun (SAARC) 3 Nisan 2007'de tarihindeki on dördüncü toplantısında Taro, bu defa da Güney Asya'nın Özgürlük ve Refah Yayı'nın temel sütunu olduğunu söylemiştir²⁷. Diğer yandan Japon Dışişleri Bakanlığınca yıllık olarak yayımlanan "Diplomatic Bluebook 2007" içinde verilen resim ile daha önce dağıtılan broşürdeki resim kıyaslandığında Özgürlük ve Refah Yayı'nın alanının daraltıldığı görülür.

Özgürlük ve Refah Yayı

²⁶ <http://www.mofa.go.jp/policy/pillar/address0703.html> (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

²⁷ <http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/saarc/state0704.html> (Erişim tarihi: 10. 09. 2011).

Japonya'nın bu yeni siyasetinin Orta Asya Cumhuriyetleriyle ilişkilerinde yeni bir soluk getirdiğini söylemek mümkün değildir. Hatta son gelişmeler ışığında Japonya'nın bölgede arzu ettiği ekonomik ve siyasi nüfuzu kazanmada başarısız olduğu iddia edilebilir. Japonya'nın Orta Asya'ya olan ilgisinin temeli, son Bluebook 2011'de açık olarak belirtildiği üzere²⁸ yer altı zenginlikleri ve enerji kaynaklarıdır. Öte yandan Japon Dışişleri, bu yeni kavramın Japonya'nın II. Dünya Savaşı sırasında ilan ettiği "Büyük Asya Ortak Refah Alanı" projesini çağrıştırmak için, Çin, Kore ve Hindistan gibi ülkeler tarafından Japon emperyalizmini hatırlatan bir slogan olarak algılanabileceğini hesaplamamışa benziyor.

²⁸ http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2011/pdfs/chapter2_p9_16.pdf (Erişim tarihi: 10. 09. 2011).

BÖLÜM II

JAPONYA'NIN ORTA ASYA POLİTİKALARI

İKİLİ İLİŞKİLER

- ◊ Japonya ve Özbekistan
- ◊ Japonya ve Kazakistan
- ◊ Japonya ve Türkmenistan
- ◊ Japonya ve Kırgızistan

İKİLİ İLİŞKİLER

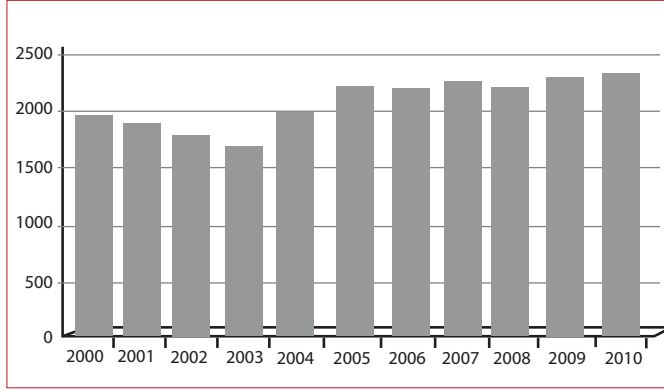
A) JAPONYA VE ÖZBEKİSTAN

HARİTA 5: Özbekistan

31 Ağustos 1991’de bağımsızlığını ilan eden Özbekistan, 2010 yılı rakamlarına göre yaklaşık 28 milyonluk bir nüfusa sahiptir. Bağımsızlığının ardından ilk iki resmî anlaşmasını Azerbaycan ve Kazakistan ile yapan Özbekistan, üçüncü ve en kapsamlı anlaşmasını bu yeni devleti ilk tanıyan ülke olan Türkiye ile imzalamıştır. 447.400 kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahip ülke, doğal kaynakları ve rezervleri itibarıyla, altında dünya dördüncüsü, uranyumda dünya yedincisi, bakırda dünya onuncusu ve doğal gazda da dünya on dördüncüsüdür.²⁹ Özbekistan, Japonya ilişkilerindeki en önemli unsurlar uranyum, doğal gaz gibi yer altı zenginlikleridir. Japonya’nın enerji ihtiyacı göz önüne alındığında bölgedeki diğer rakipleriyle enerjiye dönüştürebilecek kaynaklara ulaşma yarışında öne geçmek önemlidir. Bu sebeple Özbekistan Japonya için bölgede ayrı bir stratejik anlam kazanmaktadır.

²⁹ http://www.stat.uz/upload/iblock/f0f/Uzb_en.pdf (Erişim tarihi: 26. 08. 2011).

GRAFİK 4: Yıllara göre Özbekistan'ın uranyum üretimi (MacGraw, 2011: 6)

Gittikçe artan uranyum üretimi ve tahmin edilen rezervlerinin yüksek olması, Özbekistan'ı hem Japonya ile yakınlaştırmakta, hem de diğer bölgesel ve küresel güçlerle pazarlık yapma şansını artırmaktadır.

Özbekistan'ın Dünya Uranyum Üretimindeki Yeri³⁰

TABLO 3: Özbekistan'ın Dünya Uranyum Üretimindeki Yeri

ÜLKE	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kazakistan	3300	3719	4357	5279	6637	8521	14020	17803
Kanada	10457	11597	11628	9862	9476	9000	10173	9783
Avustralya	7572	8982	9516	7593	8611	8430	7982	5900
Namibya	2036	3038	3147	3067	2879	4366	4626	4496
Nijer	3143	3282	3093	3434	3153	3032	3243	4198
Rusya	3150	3200	3431	3262	3413	3521	3564	3562
Özbekistan	1598	2016	2300	2260	2320	2338	2429	2400
ABD	779	878	1039	1672	1654	1430	1453	1660
Ukrayna	800	800	800	800	846	800	840	850
Çin	750	750	750	750	712	769	750	827
Malavi	-	-	-	-	-	-	104	670
G. Afrika	758	755	674	534	539	655	563	583
Hindistan	230	230	230	177	270	271	290	400
Çek Cum.	452	412	408	359	306	263	258	254
Brezilya	310	300	110	190	299	330	345	148
Romanya	90	90	90	90	77	77	75	77
Pakistan	45	45	45	45	45	45	50	45
Fransa	0	7	7	5	4	5	8	7
Almanya	104	77	94	65	41	0	0	0
Dünya Toplam	35 574	40 178	41 719	39 444	41 282	43 853	50 772	53 663
ton U ₃ O ₈	41 944	47 382	49 199	46 516	48 683	51 716	59 875	63 285

³⁰ World Nuclear Association. <http://www.world-nuclear.org/info/inf23.html> (Erişim tarihi: 26. 08. 2011).

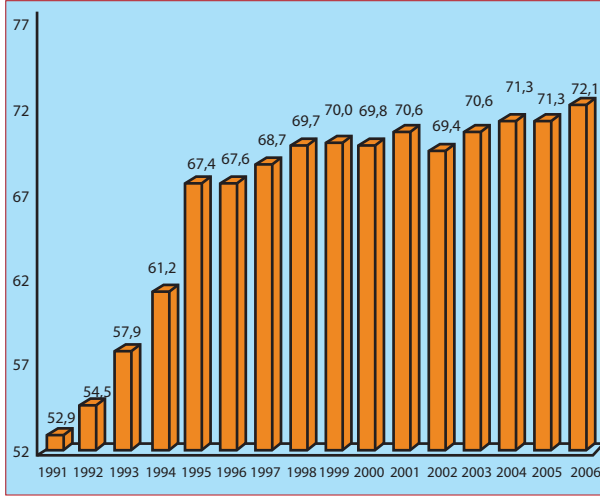
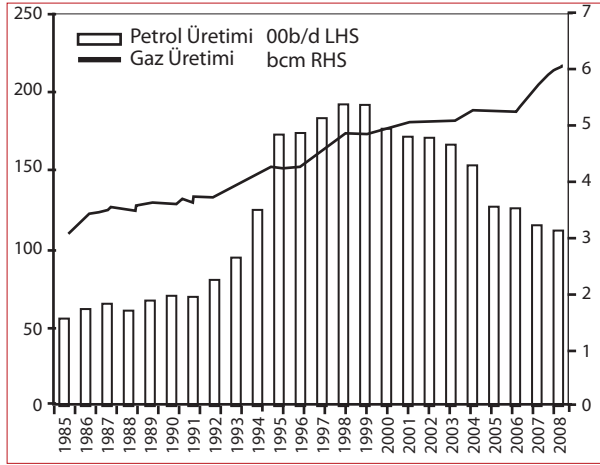
HARİTA 6: Özbekistan Uranyum Sahaları (MacGraw, 2011: 3).

Özbekistan'ın uranyumdan ayrı olarak doğal gaz ve petrol rezervleri de oldukça zengindir. Orta Asya'nın en büyük ikinci doğal gaz üreticisi olan ülke bu bakımdan da Japonya için önem taşımaktadır.

HARİTA 7: Özbekistan'ın Doğal Gaz Yatakları ve Üretim Bölgeleri

GRAFİK 5: Özbekistan'ın Doğal Gaz Üretim İstatistiği³¹**GRAFİK 6:** Özbekistan'ın Doğal Gaz ve Petrol Üretimi³²

rakamlarına göre bu ülkeye kalkınma desteği olarak toplam 97.5552 milyar yen kredi verilmiş, ayrıca 18.897 milyar yen de karşılıksız yardımda bulunulmuştur. Bunun dışında sosyal ve kültürel alanlarda da Japonya'nın Özbekistan'a destekleri mevcuttur. Buna göre 1995-2008 yılları arasında 412. 7 milyon yen kültürel konularda harcanmak üzere hibe edilmiş, 42.7 milyon yen belediye, dernek vs. gibi yarı resmî kurumlara karşılıksız verilmiş ve 141 milyon yen de kültürel mirasların korunması için Özbek hükümetine aktarılmıştır.³⁴ Japonya'nın ODA aracılığı ile Özbekistan'a yaptığı dolar bazındaki yardımlar şu şekildedir:

Daha önce de belirtildiği gibi Özbekistan'ın doğal enerji kaynakları, özellikle de uranyum bakımından zengin olması, Japonya'nın bu ülke ile daha çok ilgilenmesine sebep olmaktadır. Japon Dışişleri Bakanlığı'nın Avrupa ülkeleri içinde saydığı Özbekistan ile ilişkileri, bu ülkenin bağımsızlığını kazanmasının hemen ardından başlar. 28 Aralık 1991'de Japonya, Özbekistan'ı resmen tanımış³², 26 Ocak 1992'de ilk resmî temas gerçekleşmiştir.

Takip eden süreçte Ocak 1993'de Taşkent'te Japonya Büyükelçiliği, Şubat 1996'da da Tokyo'da Özbekistan Büyükelçiliği açılmıştır. 2008 yılı rakamlarına göre Özbekistan'ın Japonya'ya ihracatı, 32.4 milyar yen olup, ana ihraç malları altın ve pamuklu ürünlerdir. Japonya'nın bu ülkeye ihracatı ise otomotiv ve kauçuk ürünler başta olmak üzere 7.9 milyar yen'dir. Özbekistan'daki toplam Japon yatırımı 1.4 milyar yen olup, 2007

³¹ http://www.jogmec.go.jp/mric_web/koenkai/070307/breifing_070307_3.pdf (Erişim tarihi: 27. 08. 2011)

³² http://mfa.uz/eng/inter_cooper/uzbekistan_countries/uzb_asia_pacific/ (Erişim tarihi: 23. 08. 2011)

³³ <http://store.businessmonitor.com/article/301380> (Erişim tarihi: 26. 08. 2011)

³⁴ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/uzbekistan/index.html> (Erişim tarihi: 27. 08. 2011).

TABLO 4: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Özbekistan'a Yaptığı Yardımlar (milyon dolar olarak net)

Yıl	Kredi Desteği	Hibe	Teknik İşbirliği	Toplam
2005	29.20	15.91	9.33	54.44
2006	0.77	9.49	8.35	18.61
2007	41.32	6.25	8.75	56.32
2008	29.55	10.00	9.08	48.63
2009	5.41	3.34	11.66	20.41
Toplam	534.49	161.30	132.57	828.34

TABLO 5: Diğer Ülkelerin Özbekistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı

Yıl	Miktar
2004	99.75
2005	54.44
2006	18.61
2007	56.32
2008	48.63

TABLO 6: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı³⁵

Yıl	1	2	3	4	5	Diğer	Toplam
2004	IDA 4.51	CEC 3.10	EBRD 2.92	ADB 2.61	UNDP 2.32	10.10	25.36
2005	CEC 9.18	IDA 7.11	GFATM 3.92	UNDP 3.05	EBRD 2.54	6.76	32.56
2006	IDA 13.39	CEC 12.61	GFATM 5.65	UNDP 3.86	UNICEF 2.51	3.81	41.83
2007	IDA 15.87	CEC 10.36	GFATM 8.44	UNDP 3.98	GEF 3.00	8.00	49.65
2008	IDA 12.91	CEC 10.60	GFATM 6.34	GEF 5.03	UNDP 4.35	20.59	59.82

İki ülke arasındaki ticaret hacmi de önemli olup, Japonya, Özbekistan'ın ithalatında onuncu, ihracatında dokuzuncu ve genel ticareti içinde de dokuzuncu sıradadır.

Özbekistan Dış Ticaret İstatistiği 2010

World (all countrie)	27.088,8	100,0%
1 Russia	9.134,8	33,7%
2 China	7.724,3	28,5%
3 EU27	5.394,1	19,9%
4 Ukraine	1.022,5	3,8%
5 Turkey	683,4	2,5%
6 United States	612,8	2,3%
7 Belarus	366,7	1,4%
8 Uzbekistan	310,0	1,1%
9 South Korea	240,0	0,9%
10 Japan	185,0	0,7%

World (all countrie)	35.984,2	100,0%
1 EU27	12.627,2	35,1%
2 China	7.579,7	21,1%
3 Russia	3.031,3	8,4%
4 Turkey	1.690,9	4,7%
5 Canada	1.671,1	4,6%
6 United States	1.338,4	3,7%
7 Switzerland	749,5	2,1%
8 Ukraine	589,0	1,6%
9 Japan	417,8	1,2%
10 Uzbekistan	274,0	0,8%

World (all countrie)	63.073,0	100,0%
1 EU27	18.021,3	28,6%
2 China	15.304,1	24,3%
3 Russia	12.166,1	19,3%
4 Turkey	2.374,2	3,8%
5 United States	1.951,2	3,1%
6 Canada	1.782,2	2,8%
7 Ukraine	1.611,4	2,6%
8 Switzerland	889,3	1,4%
9 Japan	602,8	1,0%
10 Uzbekistan	584,0	0,9%

Başlıca ithalat ortakları (milyon avro)

Başlıca İhracat Ortakları

Başlıca Ticaret Ortakları³⁶

³⁵ <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/pdfs/uzbekistan.pdf> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

³⁶ [://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113457.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113457.pdf) (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

İki ülke arasındaki resmî ziyaretlerin seyri, tarafların işbirliğini ve aradaki bağı göstermesi bakımından önemlidir. Buna göre 1995-2011 yılları arasında Japonya'dan Özbekistan'a yirmi yedi üst düzey diplomatik heyet gitmiştir. Bu ziyaretlerden ikisini Japon başbakanları, beşini bakanlar gerçekleştirmiş, geri kalan temaslar ise alt düzey bürokratlar tarafından yürütülmüştür.³⁷ 2002 yılında beş resmî ziyaret yapılmış ve ilki başbakan seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri'nin 2001'deki Afganistan işgalinin hemen sonrasında Japonya'nın yeni dengelere göre Orta Asya politikasını yeniden şekillendirme faaliyeti olarak nitelendirilebilir.

Kerimov ve Kawaguchi

2002'de yapılan karşılıklı ziyaretlerin en önemli sonuçlarından biri, hiç şüphesiz taraflar arasında 29 Temmuz 2002'de imzalanan dostluk, stratejik ortaklık ve işbirliği anlaşmasıdır.³⁸ Özbekistan'dan Japonya'ya yapılan üst düzey ziyaretlerin ise çoğunlukla başbakan ya da bakan heyetleri olduğu görülür. Ekim 1992 Haziran - 2006 tarihleri arasında Özbekistan'dan Japonya'ya yirmi resmî ziyaret yapılmış olup, bunlardan ikisi Devlet

Başkanı, beşi Başbakan, geri kalanlar da Bakan ya da Bakan Yardımcısı düzeyinde yapılan ziyaretleridir.

Japonya-Özbekistan ilişkilerinin bir özelliği de Japonya'nın, Amerika Birleşik Devletleri ile Özbekistan arasındaki ilişkilerde kimi zaman aracılık ya da arabuluculuk yapmasıdır. 2005 Mayıs'ında meydana gelen Andican olaylarının ardından gerilen Özbek-ABD ilişkilerini düzeltmek için çaba sarf edenlerden biri de, dönemim Japonya Başbakanı Junichiro Koizumi olmuştur. Doğal enerji kaynakları ve hammadde temini üzerine görüşmelerde bulunmak üzere Orta Asya ülkelerini ziyaret eden Koizumi, Kerimov ile bu konuyu da görüşerek aradaki buzları eritmeye çalışmıştır.³⁹

³⁷ Yukarıdaki iki fotoğraf, Japonya Dış İşleri Bakanı Yoriko Kawaguchi'nin 27 Ağustos 2004'de gerçekleştirdiği Özbekistan ziyaretlerinde çekilmiştir. <http://www.mofa.go.jp/announce/announce/2004/8/0827.html> (Erişim tarihi: 23. 08. 2011).

³⁸ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/uzbekistan/visit1102/joint.html> (Erişim tarihi: 26. 08. 2011).

³⁹ <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav083006.shtml> "Japanese Prime Minister Acts as Agent of US-Uzbek Rapprochement" 29. 9. 2006), (Erişim tarihi: 06. 06. 2011) ve Nathan Hamm, "Japan as Mediator Between US & Uzbekistan", <http://www.registan.net/index.php/2006/08/30/japan-as-mediator-between-us-uzbekistan/> (30.8.2006), (Erişim tarihi: 06. 06. 2011).

TABLO 7: Japonya'dan Özbekistan'a yapılan resmî ziyaretler

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2006	2007	2008	2009
1	1	2	2	1	3	2	5	2	2	1	3	1	1

TABLO 8: Özbekistan'dan Japonya'ya yapılan resmî ziyaretler

1992	1994	1996	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2011
1	1	3	1	2	1	2	2	1	2	1	2	1

Kerimov ve Kan (Şubat 2011 Tokyo)

Japonya ile Özbekistan arasındaki en üst düzeydeki son temas İslam Karimov'un 9 Şubat 2011'de Tokyo'ya yaptığı resmî ziyaretidir. Kerimov ve Japonya Başbakanı Kan'ın ortak basın açıklamaları iki ülkenin siyasi, ekonomik, teknik ve kültürel alanlardaki işbirliklerini ne kadar üst düzeye çıkardıklarını göstermesi bakımından önemlidir.

İki lider, yaptıkları ortak açıklamada, iki ülkenin gelecekteki işbirliği konularında vardıkları anlaşmaları kamuoyuna duyurmuşlardır. Bu

yeni ortamda iki ülkenin ekonomik ilişkilerindeki en önemli yeniliklerden biri "Japon Millî, Petrol, Gaz ve Metal Anonim şirketi (JOGMEC)" ile "Özbekistan Devlet Jeoloji ve Maden Kaynakları Komitesi" (GOSCOMGEOLOGY) tarafından imzalanan uranyum kaynaklarını araştırma ve güvenli kullanma işbirliği protokolü olmuştur.⁴⁰

Özbekistan kendi coğrafyası dışında 21 Haziran 1996'da Avrupa Birliği ile de bir işbirliği anlaşması imzalamış, buna ilaveten 6 Ekim 2003'te European Atomic Energy Community (Euratom) ile nükleer enerjinin, barışçıl amaçlarla kullanılması için de resmen anlaşmıştır. Son olarak 21 Ocak 2011'de taraflar arasında Brüksel'de, başta uranyum konusu olmak üzere nükleer enerji ve kullanımı konularında bir anlaşma imzalanmıştır.⁴¹

⁴⁰ <http://www.asahi.com/english/TKY201102180274.html> "Uzbekistan relations" 19. 02. 2011. (Erişim tarihi: 06. 06. 2011).

⁴¹ Anlaşma metni için bkz: <http://ec.europa.eu/dgs/energy/newsletter/dg/2011/0127newsletter.html> (Erişim tarihi: 26. 08. 2011).

Japonya, 2004'de ODA aracılığı ile Taşguzar-Kumkurgan arasında yapılmakta olan demir yolu için verdiği krediye 18.067 milyar yen ekleyerek Karşı-Termez demir yolu için yeni kaynak sağlamayı kabul etmiştir.⁴⁵ Japonya, 20 yıllık sürede Özbekistan'a ODA aracılığı ile toplam 124.975 milyar yenlik kredi sağlamış, 2009 yılına kadar da toplam 21. 27 milyar yenlik hibe yardımıyla bulunmuştur. Ayrıca NGO'lar, dernekler gibi yarı resmî kuruluşların faaliyetleri için de 1,854 milyon yen bağışlamıştır. Aynı süre içinde JICA programlarıyla teknik konularla ilgili olarak 681 Japon uzman Özbekistan'a gönderilmiş ve bu ülkeden 1,494 kişi de eğitim almak üzere Japonya'ya davet edilmiştir.⁴⁶ Bunların dışında Japonya'dan çok sayıda gönüllü uzman da

⁴⁶ JICA'nın Özbekistan'daki faaliyetleri için bkz: http://japancenter.jica.go.jp/country/uzbekistan_e.html. (Erisim tarihi: 07. 06. 2011).

Özbekistan'a gönderilmiştir.⁴⁷ İki ülke arasında 2002 yılında imzalanan dostluk, stratejik ortaklık ve işbirliği anlaşmasının ardından, Japonya'nın JICA aracılığı ile Özbekistan'da yürüttüğü projelerin arttığı görülür. 1999'da Taşkent'te açılan JICA ofisinin koordinasyonu ile çok sayıda görevli ve gönüllü, çeşitli alanlarda faaliyet göstermek üzere Özbekistan'a gelmiştir.⁴⁸

Hu Jintao ve Kerimov 2011

Japonya, JICA aracılığı ile kurduğu merkezlerle ilgi duyduğu Orta Asya ülkelerine kültürel alanda da nüfuz etmeye çalışmaktadır. Bunun en güzel örneklerinden biri de Özbekistan'da kurulu olan “İnsan Gelişimi İçin Özbek-Japon Merkezi”dir. Ekim 2000 tarihinde hizmete giren merkez, Özbekistan Dış Ticaret Yatırım ve Ticaret Bakanlığı ile JICA'nın ortak girişimi ile kurulmuştur. Ekonomik ilişkiler için bir aracı kurum olarak görev yapan kuruluş, ayrıca Japon dili ve kültürünü, Özbek halkına tanıtarak toplumda Japon sempatisini artırmayı amaçlamaktadır.⁴⁹

⁴⁷ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/uzbekistan/visit1102/memo.html> (Erişim tarihi: 26. 08. 2011) ve Shinichiro Fukuda “Managing Human Resources Development Projects in Uzbekistan” (UJC) www.zulanas.lt/images/adm_source/docs/2Fukuda_paperENG.pdf (Erişim tarihi: 26. 08. 2011).

⁴⁸ <http://www.gov.uz/en/press/economics/6606> (Erişim tarihi: 07. 08. 2010).

⁴⁹ <http://www.ujc.uz/?pid=18> (09. 09. 2011).

TABLO 9: 2002-2005 Özbekistan JICA operasyon verileri⁵⁰

	2005	2004	2003	2002'ye kadar toplam
Japonya'da kursa katılanlar	106	171	135	575
Uzmanlar	45	68	43	207
Araştırmacılar	68	32	139	566
Gönüllüler	9	15	13	27
Kıdemli Gönüllüler	8	2	7	4
Ekipman tedariki (milyon yen)	17	127	61	334
Teknik işbirliği Projeleri	5	2	1	2
Kalkınma Araştırması	1	1	2	8

B) JAPONYA VE KAZAKİSTAN

HARİTA 8: Kazakistan Haritası

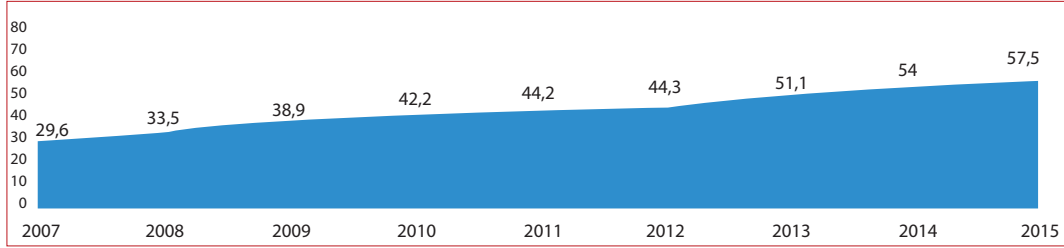
⁵⁰ <http://www.jica.go.jp/uzbekistan/english/activities/activitiy04.html> (Erişim tarihi: 07. 09. 2011).

16 Kasım 1991’de bağımsızlığını kazanan Kazakistan, 2.724.900 kilometrekarelik yüzölçümüyle dünyanın dokuzuncu büyük ülkesidir. Bu geniş topraklarda Şubat 2011 verilerine göre 16.500.000 kişi yaşamaktadır. 16 Aralık 1991’de bağımsızlığını ilan eden ülkede 100’den fazla etnik grup vardır. Başlıca ihraç ürünleri, demirli ya da demirsiz metaller, makineler, kimyasallar, hububat, yün, et ve kömürdür. Kazakistan, dünya uranyum üretiminde birinci, petrol ve doğal gaz rezervlerinde on birinci, kömür üretiminde ise onuncu sırada yer almaktadır.

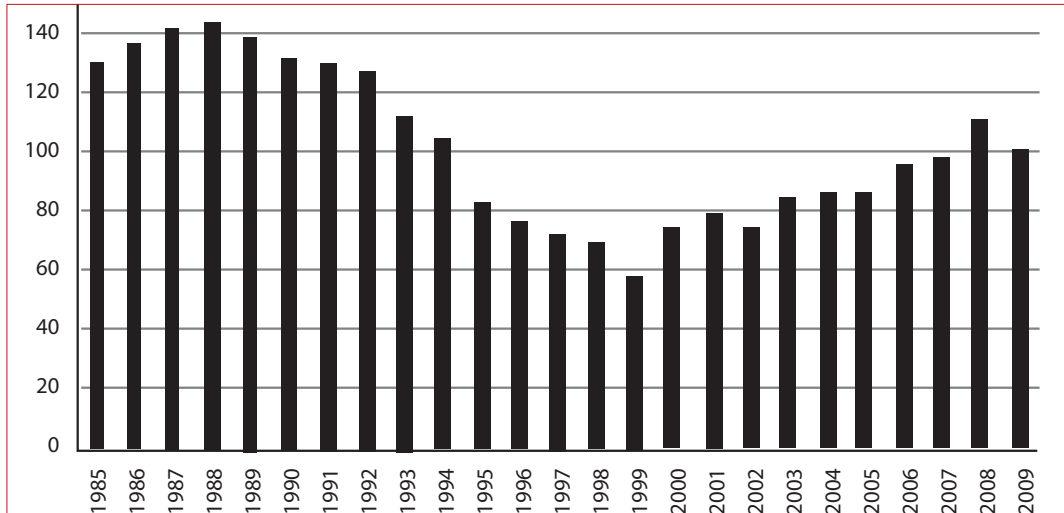
GRAFİK 7: Kazakistan’ın Petrol Üretimi

GRAFİK 8: Kazakistan’ın Doğal Gaz Üretimi (milyar metreküp)

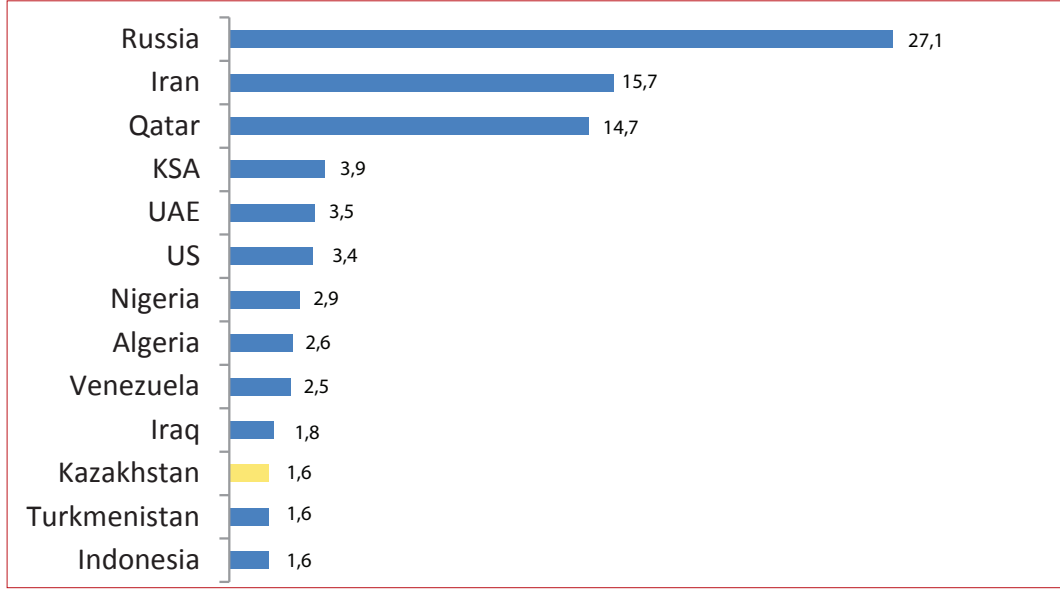

GRAFİK 9: Kazakistan’ın yıllık kömür üretimi (milyon ton)⁵¹

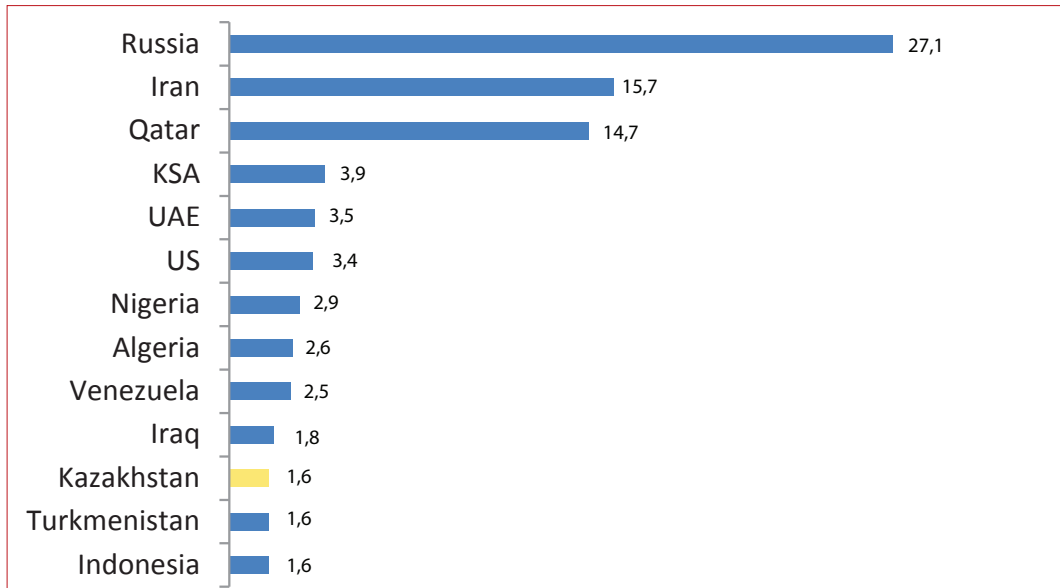

⁵¹ www.globalmethane.org/documents/toolsres_coal_overview_ch20.pdf (Erişim tarihi: 28. 08. 2011).

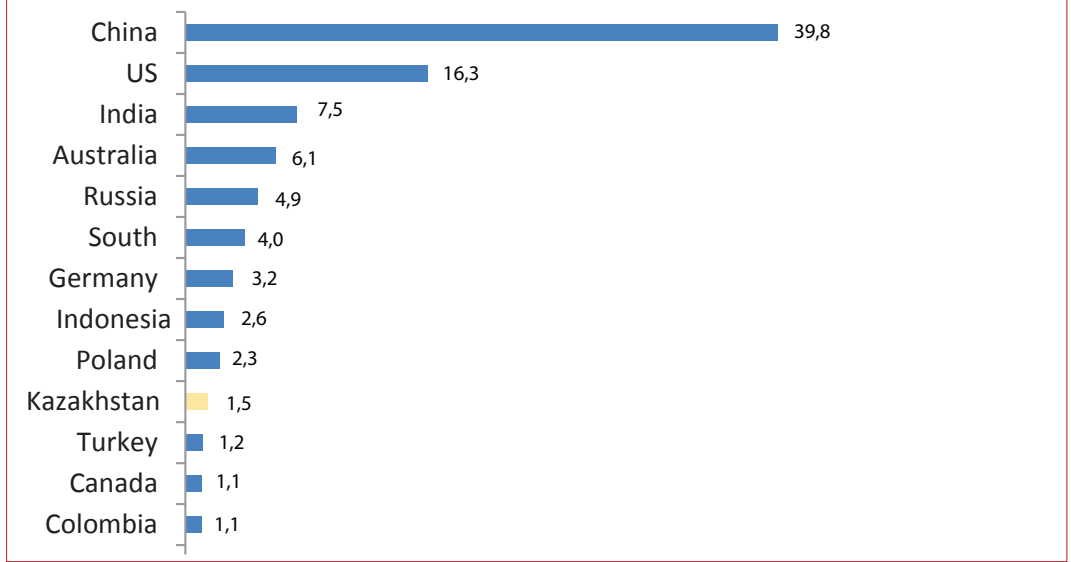
GRAFİK 10: Kazakistan'ın Petrol Rezervi (Dünya rezervi içinde)

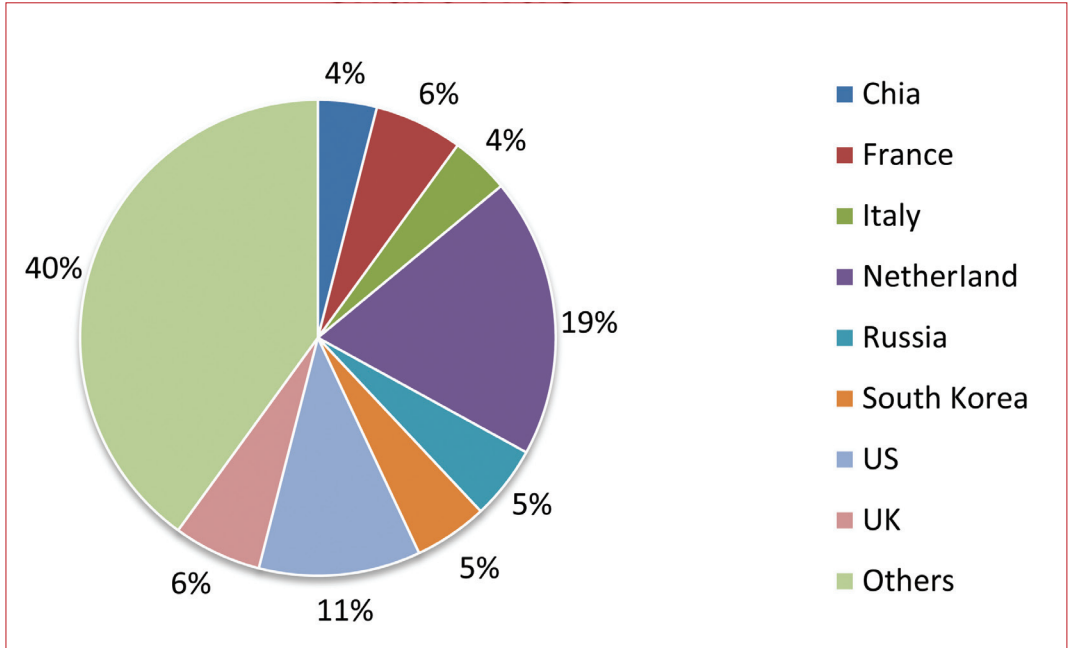
GRAFİK 11: Kazakistan'ın Gaz Rezervi (Dünya rezervi içinde)

GRAFİK 12: Kazakistan'ın Kömür Üretimi (Dünya Üretimi İçinde)

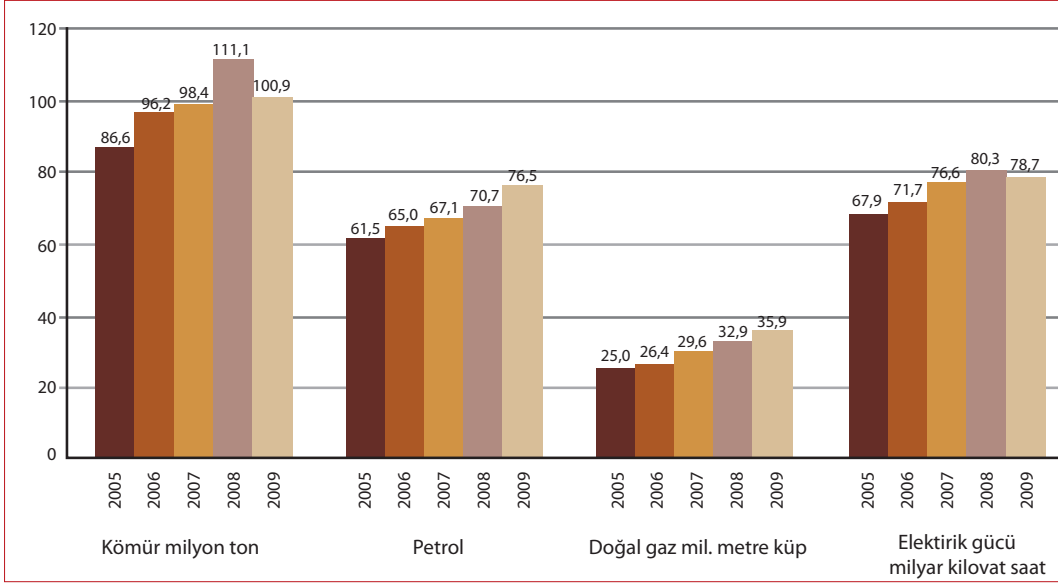
GRAFİK 13: Kazakistan'a Yatırım Yapan Ülkeler⁵²

⁵² Grafikler için bkz. Republic of Kazakhstan Ministry of Economy and Budget Planning. Executive Summary, Mart 2009 s.11, 12, 15.

TABLO 10: Kazakistan'ın 2010 yılı Uranyum Üretimi (metrik ton)⁵³

Kazakistan	Kanada	Avustralya	Namibya	Nijer	Rusya	Özbekistan	USA
17803	9783	5900	4496	4198	3562	2400	1660

GRAFİK 14: Kazakistan'ın Yıllara Göre Endüstriyel Ürünler Üretimi⁵⁴

Enerji ve hammadde zengini Kazakistan ile Japonya'nın ilişkileri, 26 Ocak 1992'de başlamıştır. Japonya Kazakistan'daki Büyükelçiliğini 20 Ocak 1993'te Almatı'da açmış, ardından başkentin değiştirilmesiyle 1 Ocak 2005'de Astana'ya taşımıştır. Kazakistan Büyükelçiliği ise 22 Şubat 1996'da Tokyo'da hizmete girmiştir. 2008 yılı verilerine göre Kazakistan Japonya'ya 87.9 milyar yen tutarında ihracat yapmış, bu ülkeden 21. 5 milyar yenlik mal satın almıştır. Kazakistan'ın ihracatı enerji hammadde-leri ağırlıklı olup Japonya'dan ithal ettiği ürünler ise otomobil, çelik boru ve tüplerle inşaat makineleridir. Japonya'nın Kazakistan'a yaptığı doğrudan yatırımlar 2008 yılı itibarıyla beş milyar dolar olup, ağırlıklı olarak uranyum, petrol, kömür, doğal gaz ve diğer madenlerle ilgilidir. Ayrıca Japonya, ODA aracılığı ile toplamda 88.78 milyar yenlik kredi açmış ve 5.91 milyar yenlik hibede bulunmuştur. 2007 yılı itibarıyla teknik işbirliği için Japonya'nın harcadığı tutar 11.04 milyar yen olup, kültürel faaliyetler

⁵³ <http://www.wise-uranium.org/umaps.html?set=annu>

⁵⁴ Agency on Statistics of the Republic of Kazakhstan, Publications and information Technologies Department, Brochure "Kazakhstan in figures", 2010, s.17.

için hibe ettiği miktar ise, yaklaşık olarak 420 milyon yendir.⁵⁵ Japonya'nın ODA aracılığı ile Kazakistan'a yaptığı yardımların dolar bazındaki istatistiği şöyledir:

TABLO 11: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Kazakistan'a Yaptığı Yardımlar (milyon dolar olarak net)

Yıl	Kredi Desteği	Hibe	Teknik İşbirliği	Toplam
2005	59.97	1.09	5.10	66.17
2006	19.40	0.94	4.53	24.87
2007	35.05	0.94	7.31	43.31
2008	31.28	0.43	6.20	37.90
2009	31.62	0.57	4.94	37.13
Toplam	679.61	47.20	129.59	856.41

TABLO 12: Diğer Ülkelerin Kazakistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı

Yıl	Miktar
2004	130.76
2005	66.17
2006	24.87
2007	43.31
2008	37.9

TABLO 13: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı⁵⁶

Yıl	1	2	3	4	5	Diğer	Toplam
2004	CEC 10.23	EBRD 2.93	GFATM 2.78	UNCHR 1.38	UNICEF 1.01	2.61	20.94
2005	GEF 8.55	CEC 7.42	GFATM 2.78	EBRD 2.10	UNICEF 1.37	3.17	25.39
2006	CEC 12.35	GFATM 5.43	UNDP 1.14	UNICEF 1.10	UNHCR 0.84	0.27	21.97
2007	CEC 9.43	GFATM 4.59	GEF 2.42	UNICEF 1.14	UNTA 0.84	-42.79	-24.17
2008	CEC 16.24	GFATM 14.78	UNICEF 1.05	UNHCR 0.97	UNTA 1.04 UNDP 0.84	3.51	37.39

Japonya, Kazakistan'ın dış ticaretinde önemli bir yer tutmaktadır. Dünya ithalat sıralamasında 34. olan Kazakistan'ın⁵⁷ ithalatı içinde Japonya on ikinci, ihracatında sekizinci ve genel ticareti içinde onuncu sıradadır.

⁵⁵ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/kazakhstan/index.html> (Erişim tarihi: 25. 08. 2011)

⁵⁶ <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/pdfs/kazakhstan.pdf> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011)

⁵⁷ http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2010_e/its10_world_trade_dev_e.pdf (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

Kazakistan Dış Ticaret İstatistiği 2010

World (all countrie)	6.283,6	100,0%	World (all countrie)	3.739,2	100,0%	World (all countrie)	10.022,7	100,0%
1 Russia	1.451,1	23,1%	1 China	889,7	23,8%	1 Russia	2.049,4	20,4%
2 EU27	1.320,7	21,0%	2 Russia	598,3	16,0%	2 China	1.868,6	18,6%
3 South Korea	983,2	15,6%	3 Turkey	593,1	15,9%	3 EU27	1.620,3	16,2%
4 China	978,9	15,6%	4 Bangladesh	308,8	8,3%	4 South Korea	1.016,7	10,1%
5 Kazakhstan	301,4	4,8%	5 EU27	299,5	8,0%	5 Turkey	828,3	8,3%
6 Ukraine	258,1	4,1%	6 Kazakhstan	281,8	7,5%	6 Kazakhstan	583,2	5,8%
7 Turkey	235,2	3,7%	7 Iran	127,5	3,4%	7 Bangladesh	311,8	3,1%
8 Kyrgyz Republic	173,9	2,8%	8 Japan	119,3	3,2%	8 Ukraine	310,4	3,1%
9 Belarus	93,4	1,5%	9 Kyrgyz Republic	99,0	2,6%	9 Kyrgyz Republic	273,0	2,7%
10 United States	84,3	1,3%	10 Tadjikistan	88,8	2,4%	10 Japan	183,3	1,8%
11 Switzerland	79,9	1,3%	11 Turkmenistan	74,4	2,0%	11 Tadjikistan	149,9	1,5%
12 Japan	64,0	1,0%	12 Ukraine	52,4	1,4%	12 United States	131,9	1,3%
13 Tadjikistan	61,1	1,0%	13 United States	47,6	1,3%	13 Belarus	130,7	1,3%
14 India	46,1	0,7%	14 Belarus	37,3	1,0%	14 Iran	127,5	1,3%
15 Malaysia	31,8	0,5%	15 South Korea	33,4	0,9%	15 Switzerland	102,9	1,0%

Başlıca İthalat Ortakları
İhracat (Milyon Avro)

Başlıca İhracat Ortakları

Başlıca Ticaret Ortakları

Resmî ilişkilerin başlamasını takiben 1992-2010 yılları arasında Japonya'dan Kazakistan'a toplam 19 üst düzey heyet gitmiştir. Bunların dördü Başbakan, ikisi Dışişleri Bakanı, ikisi Ekonomi Bakanı ve diğerleri de Bakan Yardımcısı seviyesinde gerçekleştirilen ziyaretlerdir.

TABLO 14: Japonya'dan Kazakistan'a yapılan resmî ziyaretler

1992	1996	1997	2000	2002	2003	2004	2006	2007	2010
2	1	2	1	2	3	2	2	3	1

Aynı süre içinde Kazakistan tarafından Japonya'ya yirmi dört resmî ziyaret yapılmıştır. Bunlardan üçü Kazakistan Devlet Başkanı Nazarbayev tarafından gerçekleştirilmiş olup ikisi Başbakan ve geri kalanlar da diğer Bakanlar ya da yardımcılarının yaptığı ziyaretlerdir.⁵⁸

TABLO 15: Kazakistan'dan Japonya'ya yapılan resmî ziyaretler⁵⁹

1992	1994	1996	1997	1998	1999	2000	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	2	1	1	3	2	2	2	1	3	2	2	1	1

Kazakistan tarafı 1993- 1999 yılları arasında Japonya'ya göre daha çok heyet göndermiş, Japonya ise bu sürede ilişkilerde daha pasif kalmıştır. Bu durumun Japonya'nın Kazakistan ile olan ilişkilerini olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Bir başka

⁵⁸ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/kazakhstan/index.html> (Erişim tarihi: 25. 08. 2011)

⁵⁹ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/kazakhstan/index.html>, <http://www.embkazjp.org/kazakhstan-japan.htm> (Erişim tarihi: 25. 08. 2011).

deyişle Japonya'nın ilk başlardaki çekingen tutumu, Kazakistan'ın, Çin ve Rusya gibi diğer Asya ülkeleriyle daha sıkı ilişkiler kurmasına yol açmıştır. Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev'in 1999 yılında Japonya'ya yaptığı ziyaret sırasında tarafların 26 Aralık 1999'da imzalayarak ilan ettiği "dostluk, ortaklık ve işbirliği deklarasyonu", iki ülke arasındaki en önemli ilk somut anlaşmadır.

Nazarbayev ile Japon Başbakanı Fukuda.

Japonya'nın Kazakistan ile olan ilişkilerinin başlangıcı da sorunlu olmuştur. Tecrübeli siyasetçi, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Watanabe Michio, Mayıs 1992'de önceden kararlaştırılmış bir görüşme yapmak üzere Kazakistan'a gitmiştir. Ziyaret, ikili ilişkileri ge-

liştirme amacı taşımakla beraber Kuril adaları sorunuyla ilgili olarak Kazakistan'dan destek almak amacı da taşımaktadır. Bu ziyaret sırasında bakan ve beraberindeki Japon heyeti, Nazarbayev tarafından bekletilir. Herhangi bir art niyete dayanmayan, tecrübesizliğe ya da eski Sovyet sisteminin alışkanlıklarına bağlı bu hareket, Watanabe'nin Kazakistan'dan olumsuz duygularla ayrılmasına sebep olmuştur (Uyama, 2003: 168,169). Bu durum Japonya ile Kazakistan arasındaki ilişkilerin ilk on yılındaki soğukluğu izah edecek ölçüde bir kanıt olmasa da fikir vermesi bakımından önemlidir. Öte yandan Nazarbayev'in Kuril sorununa karışmak istemediğini açıklamasının da Japon tarafını kızdırmış olabileceğini düşünmek mümkündür (Gelman, 1993: 57). Central Asia plus Japan Diyalogu ile daha önceki rahatlığını üstünden atmaya çalışan Japonya, Kazakistan'a yönelik yeni bir safhayı -özellikle de enerji ve enerji kaynaklarının ortak çıkarılması konusunda- 2006 yılında başlatmıştır.⁶⁰ Japon Dışişleri Bakanı Nobutaka Machimura'nın Kazakistan ziyareti sırasında yapılan ortak açıklamayla iki ülkenin nükleer alanda ve enerji kaynakları konusunda işbirliği yapmaya karar verdikleri duyurulmuştur. Ardından Japonya Başbakanı Koizumi başkanlığındaki bir heyetin, 28-29 Ağustos 2007'de yaptığı ziyaretin sonunda iki ülkenin liderleri ortak bir açıklama yaparak yeni bir dostluk-işbirliği anlaşması imzaladıklarını duyurmuşlardır.

Aynı yıl Kazakistan'ı ziyaret eden Japonya Ekonomi, Ticaret ve Endüstri Bakanı Aki-ra Amari, Kazakistan Başbakanı Kerim Massimov ile yaptığı müzakerelerin sonunda stratejik ortaklığı da içeren, endüstriyel teknoloji ve atom enerjisi (doğal uranyum

⁶⁰ <http://www.world-nuclear-news.org/default.aspx> (Erişim tarihi: 02. 06. 2011).

ihracı, nükleer yakıt üretimi, reaktör inşası için teknoloji değişimi ve eleman eğitimi) konularında yeni bir anlaşma imzalamışlardır.

2008 yılında ise Japonya ve Kazakistan arasında Ulba nükleer yakıt üretim fabrikasının geliştirilmesini içeren yeni bir anlaşma imzalanmıştır. Buna göre Kazatomprom⁶¹, uranyumu hammadde olarak satan bir firmadan, uranyum yakıtı üreterek satan bir tedarikçi seviyesine yükselecektir. 2010'da başlaması düşünülen bu çalışmayla Kazakistan Japon pazarının ihtiyacının %40'ını temin eden bir ülke durumuna gelmesi planlanmıştır. Bu faaliyetlerin mali alt yapısı ise daha çok Japon finansmanı ile oluşturulmaktadır.

2006 yılında Japan Bank for International Cooperation (JBIC), Kazatomprom ile kredi anlaşması imzalayarak Japonya'nın enerji ihtiyacını karşılamak üzere maddi destek sağlamış ve Japon firmalarıyla ortak yatırımlarda bulunmuştur. Ekim 2007'de Toshiba firması, Kazatomprom ile işbirliği yapmaya başlamış, 23 Ocak 2006'da varılan anlaşmanın ardından Kansai Electric Power (KEPCO) ve Sumitomo Corp.⁶² gibi iki büyük Japon firması ve Kazatomprom'un bir araya gelerek oluşturdukları APPAK tesisleri Mart 2009'da Kansai bölgesindeki 11 nükleer reaktöre 2011-2012 yıllarında itibaren yakıt sağlamak üzere faaliyete geçmiştir.⁶³ Sumitomo, son olarak 24 Mart 2010'da Kazatomprom ile ortak olarak SARECO şirketini kurarak ilişkileri bir adım ileriye götürmüştü⁶⁴, Tokyo Electric (TEPCO), Chubu Electric, Kansai Electric Power (KEPCO), Marubeni ve Toshiba'nın Kazakistan'daki faaliyetleri de artarak devam etmektedir (Shadrina, 2009: 89). Marubeni şirketinin Kazakistan Çevre Koruma Bakanlığı ile beraber yürütmeye başladığı gaz emisyonu konusundaki proje de büyük önem taşımaktadır (Kassenova, 2008)⁶⁵.

Tüm bunlara rağmen Kazakistan'a yatırım yapan gelişmiş ülkeler arasında Japonya, son sıralarda yer alır. 2009 rakamlarına göre Japonya, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Hollanda, Liberya, Çin Halk Cumhuriyeti, Kanada, İtalya, Virgin Adaları ve İngiltere kadar yatırım yapamamıştır (Smailov, 2010: 100-101). Japonya, bölgedeki rakipleri konumundaki ülkelerle kıyaslandığında da farklı bir sonuç çıkmamaktadır. Kazakistan'a yatırım yapan Çin, Rusya, G. Kore ve ABD'nin ardından Japonya yine son sırada yer alır.

⁶¹ Kazatomprom Firmasının tarihi ve Japonya'nın da içinde bulunduğu uluslararası ortakları için bkz. http://www.kazatomprom.kz/userfiles/files/21_05_10%20KAZAKHSTAN-Kazatomprom_Prospectus_eng.pdf ve <http://www.kazatomprom.kz/en/> (Erişim tarihi: 22. 08. 2011).

⁶² http://www.sumitomocorp.co.jp/english/special/report_02/index.html ve <http://www.sumitomo.kz/en/news/22/>, http://www.sumitomocorp.co.jp/english/news/2006/20060123_014915.html (Erişim tarihi: 04. 06. 2011).

⁶³ <http://www.world-nuclear-news.org/default.aspx> (Erişim tarihi: 02. 06. 2011).

⁶⁴ <http://www.kazakhstanlive.com/2.aspx?ProdID=d78b4ae4-0af8-45b1-9ec3-308b743b436b&CatID=9f9f8034-6dd6-4f7e-adcf-0f6a7c0406d9&sr=100&page=> (Erişim tarihi: 28.08.2011).

⁶⁵ <http://www.cacianalyst.org/>, "Whe Two Ends Meet: Japan's Growing Engagement in Kazakhstan", (Erişim tarihi: 02. 06. 2011).

TABLO 16: 31 Aralık 2009 sonu itibarıyla Kazakistan'a yatırım yapan başlıca Asya ülkeleri ve ABD

Ülkeler	2006	2007	2008	2009
Japonya	342.6	405.3	456.3	570.3
Çin Halk Cum.	362.9	358.2	692.4	708.7
Rusya Fed.	502.7	785.3	851.4	573.9
G. Kore	248.8	232.3	883.3	148.0
ABD	1.708.9	2.462.1	2.059.5	1910.6

Japonya'nın Kazakistan ile olan nükleer ve hammaddeye dayalı ilişkilerinde Rusya ve Çin'in daha da gerisinde kalacağını düşünmek mümkündür. Bunu hissettiren en somut gelişmelerden biri, Toshiba tarafından 9 Ağustos 2010'da yapılan açıklamada yatmaktadır. Buna göre Toshiba, Tokyo Electric Power Company ve Japan Bank for International Cooperation Kazakistan'da faaliyet gösteren ve ortakları oldukları Uranium One Inc., (U1) ile yeni bir anlaşma imzalamış ve hisselerini bir Kanada firmasına satmışlardır. Bu durumda Aralık 2009 ve Ocak 2010'da yapılan anlaşmalar geçerliliğini kaybetmiştir⁶⁶. Bu durum Asya'daki enerji savaşları konusunda çalışan uzmanlar tarafından Japonya'nın Rusya'ya karşı yenilgisi ya da bölgedeki enerji kaynaklarına ulaşmada, Japonya'nın mağlubiyeti olarak tanımlanmaktadır (Murakami: 2010)⁶⁷. Diğer yandan Japon Dışişleri Bakanı Seiji Maehara, 16 Şubat 2011'de Kazinform'a verdiği mülakatta gerek ticaret hacmi, gerek yapılan yatırımlar itibarıyla Japonya'nın Orta Asya'daki en büyük ortağının Kazakistan olduğunu söylemiş ve uranyum, petrol gibi hammaddeler konusunda Japonya'nın yatırımlarının artacağını belirtmiştir⁶⁸.

Japonya'nın Kazakistan'daki Kaşagan gibi doğal gaz üretim sahalarında da arama ve üretim faaliyetleri vardır. Ancak burada da Japonya, diğer ortakların gerisinde kalmaktadır. AGİP Kazakistan Kuzey Operasyon Şirketi ortaklarından Japonya'nın hisseleri Kazakistan ile aynıdır.

⁶⁶ <http://www.reuters.com/finance/stocks/UUU.TO/key-developments/article/1953880>, "Toshiba Corporation, The Tokyo Electric Power Company And JBIC Redefine Relationship With Uranium One Inc", (Erişim tarihi: 03. 06. 2011).

⁶⁷ <http://www.iecee.or.jp/data/3312.pdf>, Tomoko Murakami, "Preliminary Report: Trends on Japanese company's stake in Uranium One. The Need to Strengthen Diplomacy on Kazakhstan's Energy Resources", IEEJ August 2010 (Erişim tarihi: 03. 06. 2011).

⁶⁸ <http://www.inform.kz/eng/article/2352501> (Erişim tarihi: 29. 08. 2011).

TABLO 17: Kaşagan'daki Doğal Gaz Bölgesinde Faaliyet Gösteren Konsorsiyum (Yenikeyeff, 2008: 28)

Kaşagan Ortakları	Ülke	Hisse Oranı
ENI	İtalya	18.52
ExxonMobil	Amerika	18.52
Shell	İng.-Hollanda	18.52
Total	Fransa	18.52
Conoco	Amerika	9.26
Kazmunaigaz	Kazakistan	8.33
Inpex	Japonya	8.33

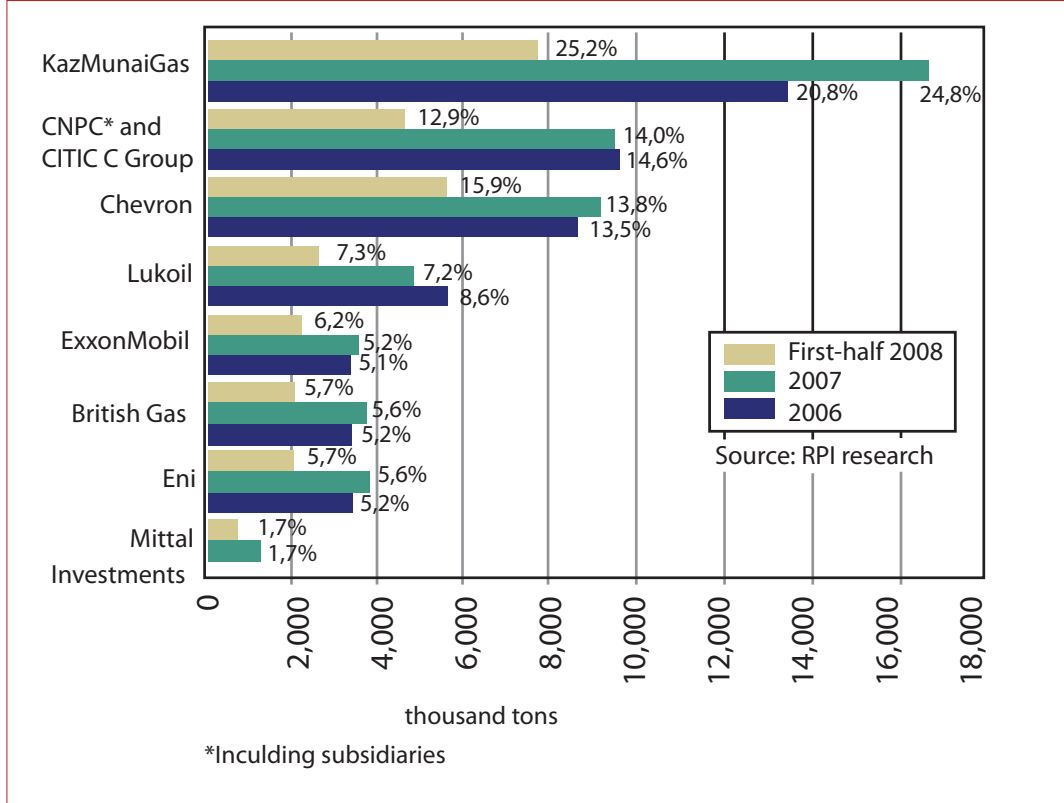
Aynı durum, 2008 yılı itibarıyla Kuzey Hazar Operasyon Şirketi (NCOC) için de geçerlidir.

TABLO 18: NCOC İçindeki Hisse Dağılımı (Yenikeyeff, 2008: 28)

Kaşagan Ortakları	Ülke	Hisse Oranı
Kazmunaigaz	Kazakistan	16.81
ExxonMobil	Amerika	16.81
Shell	İng.-Hollanda	16.81
Total	Fransa	16.81
ENI	İtalya	16.81
Conoco	Amerika	8.39
Inpex	Japonya	7.56

Japonya'nın Kazakistan'da uranyum ve nükleer enerji kaynaklarına yaptığı yatırımlarla orantılandığında, petrol arama ya da üretimine yönelik faaliyetleri oldukça azdır.

GRAFİK 15: Kazakistan'da Petrol Çıkaran Belli Başlı Firmalar⁶⁹

Japonya, Kazakistan'da kültürel faaliyetler de yürütmektedir. Hem ticari ilişkilerde aracılık yapmak, hem de kültürel alanda Kazak toplumuna nüfuz edebilmek için 1998'de tasarlanan "Japonya Merkezi" (Japan Center), 2002'de Almatı'da kurulmuş⁷⁰, ardından Astana'da da bir şube açmıştır⁷¹. ODA'nın desteklerinin koordinasyonunda da etkili olan merkez, ticari konular dışında Japonca dil kursları ve kültürel faaliyetlerle de Kazakistan'da Japonya bilgisinin ve sempatisinin artmasını sağlamayı amaçlamaktadır⁷².

⁶⁹ <http://www.worldoil.com/December-2008-Drilling-and-production-activity-in-Russia-and-Kazakhstan.html> (Erişim tarihi 28. 08. 2011).

⁷⁰ http://japancenter.jica.go.jp/index_e.html (Erişim tarihi 09. 09. 2011).

⁷¹ http://www.jica.go.jp/english/operations/schemes/tech/projects/j_center/kazakhstan.html (Erişim tarihi: 09. 09. 2011)

⁷² http://japancenter.jica.go.jp/japancenter/japancenter_e.html (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

C) JAPONYA VE TÜRKMENİSTAN

HARİTA 9: Türkmenistan Haritası

27 Ekim 1991 tarihinde bağımsızlığına kavuşan Türkmenistan'ın yüzölçümü 491.210 kilometreka-re olup 2010 yılı verilerine göre nüfusu 5.180.000'dir⁷³. Gelişmiş bir sanayisi bulunmayan ülkenin en önemli gelir kaynağı, doğal gazdır. Bunun dışında petrol, akaryakıt ürünleri, elektrik, polipropilen, pamuk ipliği ve tekstil ürünleri, ana ihrac kalemlerini oluşturmaktadır. İthalatının ise

%78'ini makineler, %17'sini tüketim maddeleri, %5'ini yiyecek ve içecekler oluşturur.⁷⁴ 2008 yılı rakamlarına göre Türkmenistan 5.700.000.000 dolarlık ithalat yapmış olup, 11.900.000.000 dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir.

⁷³ http://www.adb.org/documents/fact_sheets/TKM.pdf (Erişim tarihi: 04. 09. 2011).

⁷⁴ <http://www.turkmenistanembassy.org/turkmen/business/f-trade2007.html> (Erişim tarihi: 04. 09. 2011).

TABLO 19: Dünya Doğal Gaz Rezervleri (1 Ocak 2010 itibarıyla)⁷⁵

ÜLKE	Rezerv (trilyon kübik feet)	Dünya Toplam üretimine oranı
Rusya	1.680	25.4
İran	1.046	15.8
Katar	899	13.6
Türkmenistan	265	4.0
S. Arabistan	263	4.0
ABD	245	3.7
BAE	210	3.2
Nijerya	185	2.8

Doğal gaz rezervleri bakımından dünyada dördüncü sırada olan Türkmenistan'ın özellikle Yolatan rezervi zenginliği ile öne çıkmaktadır. 2009 yılına kadar üretiminin % 85'ini Rusya'ya satan Türkmenistan, boru hattında bir patlama olması ve ardından Rusya'nın yeni fiyat talepleri yüzünden ihracatın azalmasıyla yeni pazarlar aramaya başlamıştır. Bu aşamada ihracat İran ve Çin'e kaydırılmıştır.

TABLO 20: Türkmenistan'ın toplam Doğal gaz üretimi (bin varil / günlük)

2006	2007	2008	2009	2010
15.017	15.956	18.303	20.705	23.005

TABLO 21: Türkmenistan'ın toplam Petrol üretimi (bin varil / günlük)

2006	2007	2008	2009	2010
177.212	180.731	189.744	198.153	202.377

Türkmenistan, ürettiği doğal gaz ve petrolü Türkmenistan-Çin, Türkmenistan-Afganistan, Türkmenistan-Pakistan/Hindistan ve Tarans-Hazar boru hatlarıyla dünya pazarına sunmak için de anlaşmalar yapmıştır ⁷⁶.

⁷⁵ <http://www.eia.gov/oiaf/ieo/pdf/0484%282010%29.pdf> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

⁷⁶ <http://turkmenistanembassy.com.tr/tr/Contacts.aspx> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

HARİTA 10: Türkmenistan Doğal Gaz Boru Hatları⁷⁷

⁷⁷ http://www.stratfor.com/memberships/173946/analysis/20101018_turkmenistans_new_pipeline_and_russian_relations (Erişim tarihi: 07. 09. 2011).

HARİTA 11: Şimdiki ve İnşası Düşünülen Orta Asya Boru Hatları⁷⁸

⁷⁸<http://orientalreview.org/2010/06/01/the-discussions-on-the-tapi-gas-pipeline-project-would-continue/> (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

Türkmenistan Dış Ticaret İstatistiği 2010

World (all countries)	4,528.4	100.0%	World (all countries)	2,344.6	100.0%	World (all countries)	6,872.0	100.0%
1 Russia	945.8	21.5%	1 China	722.4	30.8%	1 Turkey	1,212.0	17.6%
2 Turkey	947.0	20.9%	2 EU27	330.9	14.1%	2 China	1,137.1	16.5%
3 EU27	737.7	16.2%	3 Turkey	245.0	10.4%	3 EU27	1,098.2	15.9%
4 China	484.6	10.7%	4 United Arab Emirates	199.3	8.5%	4 Russia	1,014.7	14.8%
5 United Arab Emirates	345.2	7.6%	5 Iran	142.6	6.1%	5 United Arab Emirates	517.6	7.5%
6 Malaysia	182.1	4.0%	6 Afghanistan	121.6	5.2%	6 Iran	211.4	3.1%
7 Ukraine	179.7	4.0%	7 Kazakhstan	100.3	4.3%	7 Ukraine	193.6	2.8%
8 Iran	168.8	3.7%	8 Bermuda	75.1	3.2%	8 Malaysia	182.2	2.6%
9 Uzbekistan	81.4	1.8%	9 Georgia	52.3	2.2%	9 Kazakhstan	155.4	2.3%
10 Belarus	55.2	1.2%	10 Tajikistan	44.7	1.9%	10 Afghanistan	152.0	2.2%
11 South Korea	51.6	1.1%	11 Russia	39.4	1.7%	11 Uzbekistan	103.1	1.5%
12 QATAR	49.2	1.1%	12 United States	34.5	1.5%	12 Bermuda	75.1	1.1%
13 Kazakhstan	45.1	1.0%	13 Azerbaijan	22.4	1.0%	13 United States	67.9	1.0%
14 Saudi Arabia	34.1	0.8%	14 Kazakhstan	20.3	0.9%	14 Georgia	41.5	0.6%
15 Azerbaijan	30.9	0.7%	15 Uzbekistan	19.2	0.8%	15 Azerbaijan	61.4	0.9%
16 United States	22.4	0.5%	16 Armenia	18.1	0.8%	16 Belarus	57.8	0.8%
17 India	30.4	0.7%	17 Egypt	14.7	0.6%	17 South Korea	52.2	0.8%
18 Japan	20.8	0.5%	18 Ukraine	13.9	0.6%	18 Gibraltar	19.2	0.3%
19 Israel	17.1	0.4%	19 India	9.0	0.4%	19 Tajikistan	45.2	0.7%
20 Switzerland	15.4	0.3%	20 Bahamas	2.2	0.1%	20 Saudi Arabia	37.1	0.5%
21 Georgia	9.2	0.2%	21 Belarus	2.2	0.1%	21 India	27.4	0.4%
22 North Korea	8.8	0.2%	22 Pakistan	1.6	0.1%	22 Armenia	25.5	0.4%
23 Armenia	7.2	0.2%	23 Kyrgyz Republic	1.4	0.1%	23 Japan	20.9	0.3%
24 Canada	7.2	0.2%	24 Thailand	1.0	0.0%	24 Bangladesh	20.7	0.3%
25 Kyrgyz Republic	3.2	0.1%	25 Indonesia	0.6	0.0%	25 Israel	17.3	0.3%
26 Brazil	2.0	0.1%	26 South Korea	0.6	0.0%	26 Egypt	14.7	0.2%
27 Hong Kong	2.9	0.1%	27 Canada	0.5	0.0%	27 Switzerland	13.4	0.2%
28 Thailand	2.7	0.1%	28 Seychelles	0.4	0.0%	28 North Korea	9.1	0.1%
29 Oman	2.4	0.1%	29 Brazil	0.4	0.0%	29 Canada	7.7	0.1%
30 Norway	1.2	0.0%	30 North Korea	0.3	0.0%	30 Kyrgyz Republic	4.6	0.1%
31 Australia	1.1	0.0%	31 Hong Kong	0.2	0.0%	31 Thailand	2.7	0.1%
32 Indonesia	0.8	0.0%	32 Myanmar	0.2	0.0%	32 Brazil	3.3	0.0%
33 New Zealand	0.7	0.0%	33 Japan	0.1	0.0%	33 Hong Kong	2.1	0.0%
34 Moldova	0.6	0.0%	34 FYR Macedonia	0.1	0.0%	34 Bahamas	2.7	0.0%

Başlıca ithalat ortakları (milyon avro)

Başlıca İhracat Ortakları

Başlıca Ticaret Ortakları ⁷⁹

Japonya ve Türkmenistan arasında çok ciddi bir ticaret hacmi bulunmadığı gibi doğrudan Japonya tarafından yapılmış bir yatırım da yoktur. Türkmenistan'ın ithalat sıralamasında Japonya on dokuzuncu, ihracatında otuz üçüncü ve genel ticareti içinde ise yirmi üçüncü sıradadır ⁸⁰.

Japonya ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler Nisan 1992'de başlamış ve Ocak 2005'te Aşgabat'ta Japonya Büyükelçiliği açılmıştır. İki ülke ilişkilerinin başlamasından on üç sene sonra diplomatik temsilcilik kurulması, Japonya'nın bu ülkeye ne derecede önem verdiğini göstermesi bakımından önemlidir ⁸¹. Japonya, 2007 yılına kadar Türkmenistan'a 450 milyon yen tutarında kredi vermiş, 620 milyon yen hibe etmiş ve teknik işbirliği için de 481 milyon yenlik harcama yapmıştır. Japonya'nın 1975'den 2008 yılına kadar bu ülkeye verdiği kültür hibesi ise toplam 481 milyon yendir. Japon yardımlarının dolar olarak istatistiği aşağıdaki gibidir.

TABLO 22: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Türkmenistan'a Yaptığı Yardımlar (milyon dolar olarak net)

Yıl	Kredi Desteği	Hibe	Teknik İşbirliği	Toplam
2005	-	-	0.13	0.13
2006	-	0.17	0.46	0.62
2007	-0.93	-	0.38	-0.54
2008	-2.11	-	0.57	-1.54
2009	-2.34	-	1.15	-1.19
Toplam	31.82	4.74	7.55	44.12

⁷⁹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113457.pdf (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

⁸⁰ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113457.pdf (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

⁸¹ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113406.pdf (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

TABLO 23: Diğer Ülkelerin Türkmenistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı

Yıl	Miktar
2004	2.2
2005	0.13
2006	0.62
2007	-0.54
2008	-1.16

TABLO 24: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı⁸²

Yıl	1	2	3	4	5	Diğer	Toplam
2004	UNICEF 1.06	UNHCR 0.96	UNDP 0.69	UNFPA 0.46	GEF 0.33	3.98	7.48
2005	GEF 1.43	UNDP 1.04	CEC 0.97	UNICEF 0.88	UNHCR 0.66	2	6.98
2006	CEC 1.78	UNDP 1.38	UNICEF 1.10	UNFPA 0.61	UNHCR 0.46	0.34	5.67
2007	CEC 2.47	UNICEF 1.58	UNDP 1.23	UNFPA 0.50	UNHCR 0.23	2.55	8.56
2008	CEC 3.54	UNDP 1.46	GEF 0.98	UNICEF 0.89	UNFPA 0.68	-0.19	7.36

Japonya'nın ticari ve ekonomik ilişkilerinin sınırlı olduğu Türkmenistan'a yönelik yardımları, doğrudan ve uluslararası olmak üzere iki yolla yapılmaktadır. Tarafların karşılıklı olarak gerçekleştirdikleri diplomatik ziyaretler ise oldukça azdır.

TABLO 25: Japonya'dan Türkmenistan'a Yapılan Resmî Ziyaretler

2005	2009	2010
1	1	1

TABLO 26: Türkmenistan'dan Japonya Yapılan Resmî Ziyaretler

1992	1994	1996	1999	2000	2001	2003	2005	2009	2010
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Japonya tarafından Türkmenistan'a üç resmî ziyaret yapılmış olup, hiçbirisi bakan seviyesinde değildir. Buna karşılık olarak Türkmenistan'dan Japonya'ya on resmî ziyaret yapılmış olup, biri Devlet Başkanı, geri kalanlar ise Bakan Yardımcısı seviyesindedir⁸³.

⁸² <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/pdfs/turkmenistan.pdf> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

⁸³ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/turkmenistan/index.html> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

Gurbanguly Berdimuhamedov ve Yukio Hatoyama 16 Aralık 2009

Japonya, ticari ilişkilerinin çok derin olmadığı Türkmenistan'da JICA aracılığı ile destek projeleri yürütmektedir. Daha çok personel eğitimi ve teknik bilgi geliştirme alanlarında yapılan çalışmaların yanı sıra demiryolu inşası ve bakımı gibi konularda JICA projeleri hayata geçirilmiştir. JICA'nın Türkmenistan'da yürüttüğü faaliyetlerin mali değeri 2009 yılı rakamıyla 193 milyon yen olup, bu miktar, Orta Asya ve Kafkasya'da yürütülen faaliyetlerin %1'ine denk gelmektedir ⁸⁴.

D) JAPONYA VE KIRGIZİSTAN

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesiyle, 15 Aralık 1990'da egemenliğini ve 31 Ağustos 1991'de de bağımsızlığını ilan eden Kırgızistan, 11 Aralık 1991'de ülkenin bağımsızlık beyannamesini parlamentosunda kanunlaştırarak özgür bir ülke olarak dünyadaki yerini almıştır. Yüz ölçümü 199.900 km² olan ülke, 5.300.000 kişilik bir nüfusa sahiptir ⁸⁵. Kaynaklar bakımından komşusu olan ülkeler kadar zengin olmayan Kırgızistan'ın temel ihraç malları pamuk, yün, et, tütün gibi ürünlerle altın, cıva, uranyum doğal gaz gibi maden ve yer altı zenginlikleridir ⁸⁶.

TABLO 27: Kırgızistan'ın Petrol, Kömür, Doğal Gaz Üretimi⁸⁷

Ürün	Yıl				
	2006	2007	2008	2009	2010
Petrol- Gün / Bin varil	1.976	0.946	0.946	0.946	0.946
Kömür Milyar kübik feet	1	1	1	1	1
Doğal Gaz Milyar kübik feet	354	435/	542	672	-

Japonya ile Kırgızistan arasındaki ticaret de diğer Orta Asya ülkeleriyle kıyaslandığında oldukça düşüktür. Bu durum şüphesiz Kırgızistan'ın üretim yetersizliği ve alım gücünün sınırlılığı ile açıklanabilir.

⁸⁴ <http://www.jica.go.jp/english/publications/reports/annual/2010/pdf/22.pdf> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

⁸⁵ <http://bishkek.emb.mfa.gov.tr/ShowInfoNotes.aspx?ID=122077> (Erişim tarihi: 07. 09. 2011).

⁸⁶ http://www.centralasia-biz.com/cabiz/eng/kyrgyz_eng/industry_kg_eng/abt_industry_kg_eng.htm (Erişim tarihi: 07. 09. 2011).

⁸⁷ <http://www.eia.gov/countries/country-data.cfm?fips=KG> (Erişim tarihi: 07. 09. 2011).

Kırgızistan Dış Ticaret İstatistiği 2010 (milyon avro)

World (all countries)	4.524,4	100,0%	World (all countries)	2.348,6	100,0%	World (all countries)	6.877,0	100,0%
1 Russia	975,8	21,5%	1 China	822,4	34,8%	1 Turkey	1.212,0	17,6%
2 Turkey	947,0	20,9%	2 EU27	330,5	14,1%	2 China	1.107,1	16,1%
3 EU27	757,7	16,7%	3 Turkey	245,0	10,4%	3 EU27	1.088,2	15,8%
4 China	484,6	10,7%	4 Russian Arabic Republic	177,1	7,5%	4 Russia	1.014,7	14,6%
5 United Arab Emirates	342,2	7,6%	5 Iran	142,6	6,1%	5 United Arab Emirates	917,6	13,3%
6 Malaysia	122,1	2,7%	6 Afghanistan	121,6	5,2%	6 Iran	211,4	3,0%
7 Ukraine	119,7	2,6%	7 Kazakhstan	100,3	4,3%	7 Ukraine	193,6	2,8%
8 Iran	148,8	3,3%	8 Bermuda	75,1	3,2%	8 Malaysia	182,2	2,6%
9 Uzbekistan	81,9	1,8%	9 Georgia	51,3	2,2%	9 Kazakhstan	153,4	2,2%
10 Belarus	55,5	1,2%	10 Tajikistan	44,7	1,9%	10 Afghanistan	122,0	1,7%
11 South Korea	51,6	1,1%	11 Russia	38,4	1,6%	11 Uzbekistan	101,1	1,5%
12 Gibraltar	49,2	1,1%	12 United States	34,5	1,5%	12 Bermuda	75,1	1,1%
13 Kazakhstan	45,1	1,0%	13 Azerbaijan	22,4	1,0%	13 United States	67,9	1,0%
14 Saudi Arabia	39,1	0,9%	14 Kazakhstan	20,1	0,9%	14 Georgia	61,5	0,9%
15 Azerbaijan	38,9	0,9%	15 Uzbekistan	19,2	0,8%	15 Azerbaijan	61,4	0,9%
16 United States	22,4	0,5%	16 Armenia	18,1	0,8%	16 Belarus	57,1	0,8%
17 India	20,4	0,5%	17 Egypt	14,7	0,6%	17 South Korea	52,2	0,8%
18 Japan	20,8	0,5%	18 Ukraine	13,9	0,6%	18 Gibraltar	19,2	0,3%
19 Israel	17,3	0,4%	19 India	7,0	0,3%	19 Tajikistan	45,1	0,7%
20 Switzerland	12,4	0,3%	20 Bahamas	2,7	0,1%	20 Saudi Arabia	37,1	0,5%
21 Georgia	9,2	0,2%	21 Belarus	2,2	0,1%	21 India	27,4	0,4%
22 North Korea	8,8	0,2%	22 Pakistan	1,6	0,1%	22 Armenia	23,0	0,3%
23 Armenia	7,2	0,2%	23 Kyrgyz Republic	1,4	0,1%	23 Japan	20,9	0,3%
24 Canada	7,2	0,2%	24 Thailand	1,0	0,0%	24 Bangladesh	20,7	0,3%
25 Kyrgyz Republic	3,2	0,1%	25 Uzbekistan	0,6	0,0%	25 Israel	17,3	0,3%
26 Brazil	2,0	0,1%	26 South Korea	0,6	0,0%	26 Egypt	14,7	0,2%
27 Hong Kong	2,9	0,1%	27 Canada	0,5	0,0%	27 Switzerland	13,4	0,2%
28 Thailand	2,7	0,1%	28 Seychelles	0,1	0,0%	28 North Korea	9,1	0,1%
29 Oman	2,4	0,1%	29 Brazil	0,1	0,0%	29 Canada	7,7	0,1%
30 Norway	1,2	0,0%	30 North Korea	0,3	0,0%	30 Kyrgyz Republic	4,6	0,1%
31 Australia	1,1	0,0%	31 Hong Kong	0,2	0,0%	31 Thailand	2,7	0,1%
32 Indonesia	0,8	0,0%	32 Morocco	0,2	0,0%	32 Brazil	3,3	0,0%
33 New Zealand	0,7	0,0%	33 Japan	0,1	0,0%	33 Hong Kong	2,1	0,0%
34 Moldova	0,6	0,0%	34 FYR Macedonia	0,1	0,0%	34 Bahamas	2,7	0,0%
35 Belarus	0,5	0,0%	35 Israel	0,1	0,0%	35 Qatar	2,2	0,0%

Başlıca ithalat ortakları (milyon avro)

Başlıca İhracat Ortakları

Başlıca Ticaret Ortakları⁸⁸

Kırgızistan ile Japonya arasındaki diplomatik ilişkiler 26 Ocak 1992'de başlamıştır. Japonya'nın Bişkek Büyükelçiliği 27 Ocak 2003'te, Kırgızistan'ın Tokyo Büyükelçiliği ise 22 Nisan 2004'de açılmıştır.

TABLO 28: Japonya'dan Kırgızistan'a Yapılan Resmî Ziyaretler

1992	1997	1999	2002	2003	2004	2005	2006	2008
1	2	1	2	1	1	3	1	1

1992-2008 yılları arasında Japonya'dan Kırgızistan'a on üç resmî ziyaret yapılmış olup, bunlardan biri Başbakan, üçü Bakan ve geriye kalanlar Bakan Yardımcısı ya da özel danışman seviyesinde gerçekleştirilmiştir.

TABLO 29: Kırgızistan'dan Japonya Yapılan Resmî Ziyaretler

1992	1993	1994	1996	1997	1998	2000	2001	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2011
1	1	1	2	1	2	1	2	1	3	1	2	2	1	1	1

Aynı dönemde Kırgızistan'dan Japonya'ya yapılan resmî ziyaret sayısı ise yirmi üçtür. Kırgız tarafının ziyaretleri daha üst düzeyde olup, bunların üçü Devlet Başkanı, altısı

⁸⁸ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113409.pdf (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

Başbakan, dokuzu Bakan ve geri kalanlar da Bakan Yardımcısı seviyesinde gerçekleştirilen temaslardır ⁸⁹.

İkili ilişkilerdeki dengesizliğe rağmen Japonya, Kırgızistan'a da doğrudan ya da aracı uluslararası kuruluşlar vasıtası ile destekte bulunmaktadır. Japon yardımlarının milyon dolar olarak dağılımı aşağıdaki gibidir.

TABLO 30: Japonya'nın ODA Aracılığı ile Kırgızistan'a Yaptığı Yardımlar (milyon dolar olarak net)

Yıl	Kredi Desteği	Hibe	Teknik İşbirliği	Toplam
2005	1.30	9.01	10.64	20.95
2006	8.60	0.71	7.91	17.22
2007	2.18	5.53	7.98	15.68
2008	2.17	2.24	7.94	12.35
2009	2.07	5.54	10.14	17.75
Toplam	253.67	99.45	109.70	462.83

TABLO 31: Diğer Ülkelerin Kırgızistan'a Yaptığı Bağışlardaki Japonya Katkısı

Yıl	Miktar
2004	29.69
2005	20.95
2006	17.22
2007	15.68
2008	12.35

TABLO 32: Uluslararası Kuruluşların Desteklerine Japonya'nın Katkısı⁹⁰

Yıl	1		2		3		4		5		Diğer	Toplam
2004	ADB	54.42	IDA	24.10	CEC	22.94	EBRD	2.65	GFATM	2.10	8.57	114.28
2005	IDA	35.51	ADB	29.61	CEC	17.99	GFATM	3.97	UNDP	2.40	-5.36	84.12
2006	ADB	40.49	IDA	29.60	CEC	11.98	GFATM	3.68	UNDP	3.45	-17.60	71.60
2007	IDA	39.36	ADB	26.48	CEC	19.88	GFATM	7.79	UNDP	3.37	-13.17	84.11
2008	ADB	41.00	CEC	33.44	IDA	27.96	IMF	18.97	GFATM	13.10	25.24	159.71

⁸⁹ <http://www.mofa.go.jp/region/europe/kyrgyz/index.html> (Erişim tarihi: 07. 09. 2011).

⁹⁰ <http://www.mofa.go.jp/policy/oda/data/pdfs/kyrgyz.pdf> (Erişim tarihi: 05. 09. 2011).

Japonya, ticari ilişkilerinin zayıf olduğu Kırgızistan'da JICA ve bu kuruluş tarafından desteklenen oluşumlarla kültürel alanlarda da faaliyet göstermektedir. Özellikle Japonca kursları ile Kırgız halkı arasında Japonya sempatisi oluşturulmaya yönelik faaliyetler, "Kırgız-Japon Merkezi (Kyrgyz Japan Center)" tarafından yönetilmektedir⁹¹.

ODA'nın tavsiye ve desteği ile 14 Nisan 1995'te yapılan toplantıda, aralarında Kırgızistan'ın da bulunduğu 12 yeni bağımsız ülkede Japonya Merkezlerinin açılmasına karar verilmiştir. Japon ve Kırgız yönetimlerinin izin vermesiyle Japon-Kırgız Merkezinin açılışı, 18 Mayıs 1995 tarihinde Bışkek'te yapılmıştır⁹².

Japon Başbakanı Junichiro ve Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akaev (21 Nisan 2004)

⁹¹ http://japancenter.jica.go.jp/country/kyrgyz_e.html (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

⁹² http://www.krjc.kg/en/index.php?option=com_content&task=view&id=50&Itemid=59 (Erişim tarihi: 09. 09. 2011).

JAPONYA'NIN
ORTA ASYA POLİTİKALARI

SONUÇ

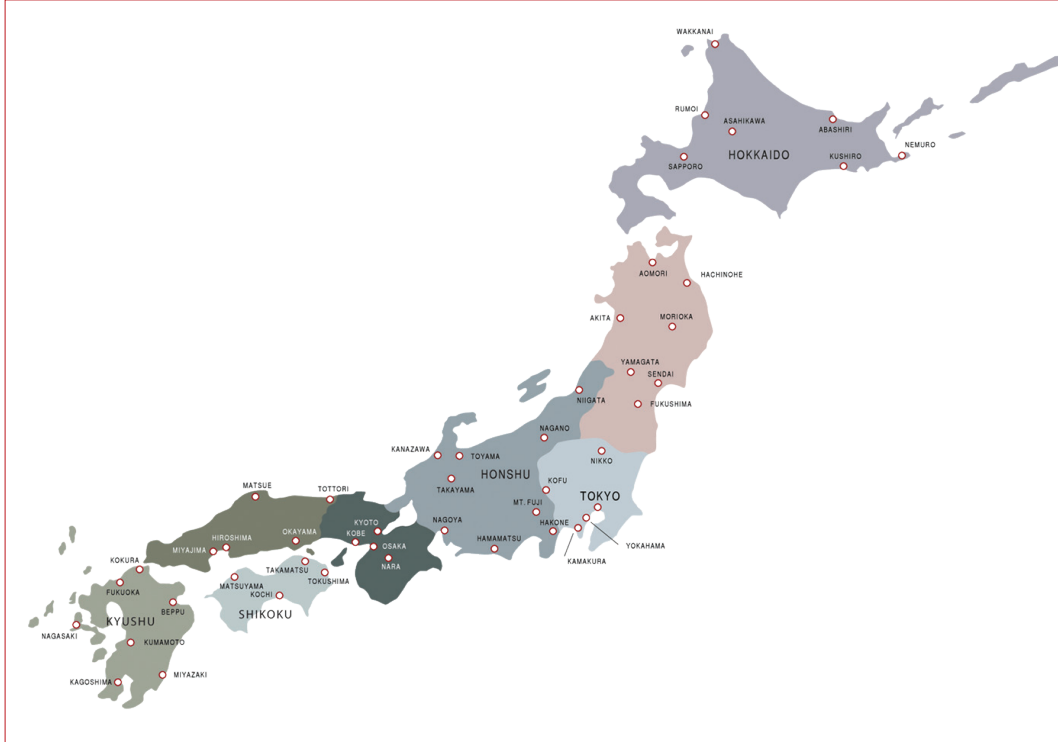
Japonya'nın Orta Asya ülkeleriyle olan diplomatik ilişkileri, bu ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmasından kısa bir süre sonra başlamış olsa da sadece tanıma ve temsilcilik açmayla sınır kalmıştır. Japonya'nın bu ülkelerle arasındaki ticaret hacmi, olması gerekenin çok altındadır. Bu durumun birçok sebebi olsa da en önemlileri Japonya'nın eskiden Sovyetler Birliği üyesi bu ülkelerin doğal kaynakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması, yeni kurulan devletlerin alım gücünün çok düşük olmasından dolayı özel sektörün bu pazarlara itibar etmemesi ve Japon Dışişleri'nin, bu ülkelerin jeostratejik önemini yeterince değerlendirememesi olarak sayılabilir. Japonya'nın 1991-2001 yılları arasında girişken davranmaması, bu ülke pazarlarının ya da doğal zenginliklerinin önemli bir kısmının özellikle Rusya ve Çin tarafından elde edilmesi ile sonuçlanmış, paylaşılacak pasta küçülmüştür.

Orta Asya'nın toplumsal hafızasında her ne kadar olumsuz etkileri kalmış olsa da, özellikle bölgenin demografik yapısında Rusların önemli bir yer işgal etmesi, Japonya için bir sorun teşkil etmektedir. Aynı entellektüel ve akademik alt yapıya sahip, aynı dil ile iletişim kurabilen ülkelerin siyasi, kültürel ve ticari alanlarda birbirlerini daha kolay anlayacakları ortadadır. Bu sebeple Rusya, yarışa Japonya'ya göre önde başlamıştır. Öte yandan Çin de Japonya'ya göre bölgede daha avantajlı gözükmemektedir. Bunun en önemli sebebi, Çin mallarının ve işçiliğinin çok daha ucuz olmasıdır. Özellikle inşaat alanında gereken teknik iş gücü maliyetinin Japonya'nın maliyetleriyle kıyaslandığında %90 daha ucuz olduğu söylenebilir. Bu durum büyük inşaat ihalelerinde Çin'in şansını daha da artıran bir unsurdur.

Orta Asya denklemine Japonya'nın sadece Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan gibi doğal gaz, petrol, kömür ya da uranyum zengini ülkelerle değil, Rusya ve Çin ile de stratejik ilişkiler geliştirmesi gerekmektedir. Zira kaynak sahibi ülkelerin denize sınırları bulunmaması sebebiyle mallarını doğrudan Japonya'ya satma veya nakletme şansları yoktur. Özellikle boru hatları vasiyasıyla nakledilebilecek ürünler, Rusya ya da Çin üzerinden Japonya'ya gönderilmek zorundadır. Japonya, "Central Asia plus Japan Dialog"u biraz da Rusya ve Çin'e karşı bir blok olarak tasarlarlarken, daha sonra bu ülkelerin siyasi ve daha da önemlisi coğrafi konumlarını değerlendirerek tüm Asya'yı içeren "Arc of Freedom and Prosperity" yaklaşımını ortaya koymuştur. Öte yandan dış siyasette radikal bir değişikliğe gidildiği izlenimi vermemek için yeni yaklaşımın Central Asia plus Japan Dialog ile birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Oysa yeni hamle, daha çok enerji nakil yollarıyla ilgili bir atılım yapmayı amaçlamaktadır.

JAPONYA'NIN BÖLGEDEKİ AVANTAJLARI

Orta Asya ülkeleri arasında daha çok Özbekistan ve Kazakistan'a yatırım yapan Japonya'nın bazı olumsuzluklara rağmen avantajları da mevcuttur. Her şeyden önce Japonca, dil yapısı bakımından bölgede konuşulan Türk dillerine yakındır. Bu durum ilk bakışta çok önemli gözükmesine de Japonların bölge halklarıyla yakınlaşmasında bir sempati aracı olarak kullanılabilir. Japon istihbaratının iki Dünya Savaşı arasındaki süreçte bir propaganda aracı olarak faydalandığı bu yöntemin, o dönem için başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Orta Asya halklarının hafızasındaki çalışkan, zengin, bilgili Japon imajının varlığı da göz ardı edilmemelidir. Japonya'nın bazı avantajları da geleneksel iş ve yaşam kültürlerinden kaynaklanmaktadır. Japon hükümetleriyle sermayesinin uyumlu hatta uyum ötesinde iç içe çalışabilmesi, taraflar arasında herhangi bir kopukluk olmaksızın ortak hareket etme şansını yaratmaktadır. Bölgedeki

diğer büyük rakiplere rağmen Japon devletiyle firmalarının güçlü para ve teknoloji kaynakları, hareket kabiliyeti doğurmaktadır. Kültürel bir özellik olarak Japon idareci ve iş adamlarının ticarette sabırlı ve müzakereye yatkın yapılarıyla uzlaşmaya açık olmaları, ticari ilişkiler bakımından kolaylaştırıcı unsurlardır. Hâlen çok iyi değerlendiremiyor olsalar da Japonya'nın en önemli avantajlarından biri de bölgeyle ilgili kapsamlı sosyal bilimler birikiminin oluşudur. Ayrıca tarihi, coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi analiz yapabilecek bilgi birikimi ve eleman varlığı da unutulmamalıdır.

JAPONYA'NIN BÖLGEDEKİ DEZAVANTAJLARI

Japonya'nın bölgedeki diğer devletlerin yönetimlerince “potansiyel ve tehlikeli rakip” olarak görülmesi, Japonların her girişimlerine karşı Rusya ve Çin'in daha ileri bir hamle yapmasına sebebiyet vermektedir. Öte yandan özellikle Çin ve Kore'deki tarihi nedenlere dayanan Japon düşmanlığını unutmamak gerekir. Japonların normal şartlarda uzlaşmacı ve müzakereye açık yapılarının yanında sorunlu bölgelerde Japon sermayesinin korkak davranması, Japonya için bir dezavantajdır. Küçük olaylardan sonra bile kimi büyük Japon firmalarının bulundukları ülkenin halkıyla aralarına silahlı korumalar ya da farklı güvenlik önlemleriyle mesafe kurması, bölge insanı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Belki de en büyük sorunlardan biri de, bölgenin Japon iş anlayışına ve dünya görüşüne uygun alt yapısının olmayışındır. Bu yüzden Japonya, Japonlarinkine benzer düşünce yapısı yaratmak için kültürel ve eğitsel faaliyetlere daha çok para ayırmak zorundadır. Daha önce de belirtildiği gibi Japon işgücünün maliyetli oluşu da sorun yaratmaktadır. Yine Japon iş kültüründen kaynaklanan bir özellik olarak yatırım planlamalarının uzun sürmesi, olası hataları engellemeye imkân verebileceğinden avantaj gibi görünse de aslında dezavantajdır. Daha pratik ve risk alabilen yabancı firmalar, pazarda daha çok kâr elde etmektedirler. Japonya'nın özellikle enerjide tamamen dışa bağımlı olması da bir sorundur. ABD, AB, Rusya, Çin ve hatta İran gibi rakiplerin aynı zamanda petrol, doğal gaz, kömür zengini olması ya da nakil hatlarının üzerinde bulunmaları, Japonya'nın dezavantajıdır.

Japon diplomasisinin bir sorunu da Orta Asya ülkelerinin sınıflandırılmasıyla ilgilidir. Örneğin, Japon Dışişleri Bakanlığının bölgesel tasnifinde Türkiye, Orta Doğu içinde yer alırken Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan ve Kırgızistan Avrupa'da yer almaktadır. Öte yandan Dışişleri Bakanlığının yıllık olarak yayımladığı Bluebook raporlarına bakıldığında Orta Asya ülkelerinin 1992'de “Eski Sovyetler Birliği” başlığıyla, 1993'de Rusya'nın altında, 1995- 2004 yılları arasında ise “Rusya ve Yeni Bağımsız Devletler” sınıflandırmasıyla incelendiği görülür. 2004-2011 yılları arasında ise Orta Asya Devletlerinin yeri, “Rusya Federasyonu, Orta Asya ve Kafkasya” olarak belirtilmiştir. Aynı ülkeler hükümete bağlı JICA, ODA gibi kurumların listelerinde ise “Asya” başlığı ve “Orta Asya-Kafkasya” alt başlığıyla tasnif edilmişlerdir. Bölge tasnifinde

Avrupa ülkeleri arasında sayılan ülkelerin, yıllık raporlarda Avrupa'nın altında değil de başka başlıklar altında inceleniyor olması, Japonya'nın Orta Asya'ya bakışındaki gelişkiyi göstermesi bakımından önemlidir. Japonya'nın diğer dezavantajlarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Japonya'nın tam bağımsız olmayışı ve ABD'ye rağmen adım atamayacak olması,
- Orta Asya ile Japonya arasındaki mesafenin uzaklığı ve buna bağlı olarak arada çıkabilecek bölgesel anlaşmazlıkların irtibatı kesebilme tehlikesi,
- Orta Asya'nın denize sınırının olmaması,
- Rus kültürünün ve dilinin hâlâ bölgede geçerli oluşu,
- Japonya'nın şimdilik uzun soluklu bir silahlı çatışmaya girebilecek ve dayanacak yeterli askerî gücünün olmayışı,
- Japonlarda yabancılarla beraber yaşayabilme kültürünün hâlen yeteri kadar gelişmemiş olması,
- Orta Asya'nın dinî yapısı,
- Bölgede Kırgızistan gibi istikrarsız ya da istikrarsızlaştırmaya açık ülkeler olması,

OLASI SENARYOLAR

Bölgede Çin, Rusya ve Kore'nin dışında Malezya, Hindistan gibi enerjiye muhtaç yeni rakiplerin ağırlığını hissettirmesi, yakın gelecekte Japonya'nın hammaddeye ulaşmakta daha da zorlanması sonucunu doğuracaktır. Çin ile Rusya arasında çıkabilecek herhangi bir çatışmada da Japonya'nın enerji hammaddesi ithalatı risk altında kalabilir. Bunun yanı sıra 2011 Büyük Doğu Japonya depreminin ardından, Japonya'nın enerji ihtiyacı oldukça artmıştır. Ancak eldeki nükleer tesislerin güvenliğinin test edilmesi gibi sebeplerle yapılan koruyucu çalışmalar sonucunda enerji üretimi azaltılmıştır. Öte yandan nükleer tesislerin kapatılması yönündeki yoğun kamuoyu baskısı, Japon hükümetini, nükleer kaynaklı enerji üretim planlarını değiştirmek zorunda bırakarak, Japonya'nın daha çok petrol ve doğal gazı yönelmesine neden olabilir. Bu durum da Japonya'daki maliyetleri artıracak ve hem iç, hem de dış pazarlarda Japonya'yı zorlayacaktır.

Japonya'nın Orta Asya ülkeleriyle olan ilişkilerinin geliştirilmesi ve kalıcı olması, yukarıda açıklanan konuların dışında dış politikayı belirleyenlerin, bölgeyi sadece ekonomik menfaatler bağlamında değerlendirmemesi ve o coğrafyanın halklarına, kültürlerine yukarıdan bakmadan eşit seviyede yaklaşmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

JAPONYA'NIN
ORTA ASYA POLİTİKALARI

KAYNAKLAR

İnternet sitelerinden yapılan alıntılarda yazarı belli olmayan makaleler, haberler, grafik ve istatistikler notlar kısmında verildiği için ayrıca Kaynakça'da belirtilmemiştir.

- A. Merthan Dünder, Panislamizm'den Büyük Asyacılığa: Osmanlı İmparatorluğu, Japonya ve Orta Asya, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2006.

---Japonya'da Türk İzleri: Bir Kültür Mirası Olarak MANçurya ve Japonya Türk-Tatar Camileri, Vadi Yayınevi, Ankara 2008.

- Akio Kawato , "Japan's Strategic Thinking toward Central Asia", Japanese Strategic Thought Toward Asia, Ed. Gilbert Rozman Kazuhiko Togo Joseph P. Ferguson, Palgrave Macmillan, January 2007.

- Arzu Turgut, "Şanghay İşbirliği Örgütü: Jeopolitik Blöf? Örgütün Araçsallaştırılması ve Bölgeselleşme Arasında Bir İnkilem", <http://www.usakgundem.com/makale>. (Erişim Tarihi 22 Ağustos 2011).

- Elena Shadrina, "Japan's Energy Relations with Russia and Kazakhstan", Shingetsu Electronic Journal of Japanese-Islamic Relations Volume 5 March 2009.

- Harry Gelman, Russo-Japanese Relations and the Future of the U.S.-Japanese Alliance, Santa Monica 1993.

- Henry Plater- Zyberk, "Who's Afraid of the SCO?", Conflict Studies Research Centre, Central Asian Series 07/09, Defence Academy of the United Kingdom, March 2007.

- Kenneth Colegrove, "The New Order in East Asia", The Far Eastern Quarterly, Vol. 1, No. 1, Nov., 1941.

- MacGraw Tim, New Developments in Uzbekistan Uranium Production, Nukem, Inc. NEI, Washington DC, 2011.

- Peter Duus, "The Greater East Asian Co-Prosperity Sphere: Dream and Reality", Journal of Northeast Asian History, Volume 5, number 1 (June 2008) : 143~154.

- Richard W. X. Hu, "China and Central Asia: The Role of the Shanghai Cooperation Organization (SCO)", Central Asia and South Caucasus Affairs: 2003, Ed. Boris Rumer and Lau Sim Yee, The Sasakawa Peace Foundation, Tokyo, 2003.

- Shamil Midkhatovich Yenikeyeff, Kazakhstan's Gas: Export Markets and Export Routes, Oxford Institute for Energy Studies, 2008.

- Tomohiko Uyama, "Japanese Policies in Relation to Kazakhstan: Is There a "Strategy"?", Thinking strategically: the major powers, Kazakhstan, and the central Asian Nexus, Ed. Robert Legvold, American Academy of Art and Sciences, Cambridge 2003.

- Qingguo Jia, "The Success of the Shanghai Five: Interests, Norms and Pragmatism", <http://www.comw.org/cmp/fulltext/0110jia.htm> (Erişim Tarihi 2 Ağustos 2011)

- Yuasa Takeshi, "Japan's Multilateral Approach toward Central Asia" in Akihiro Iwashita (ed.), Eager Eyes Fixed on Slavic Eurasia: Volume 1, Russia and Its Neighbors in Crisis, Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, June 2007.